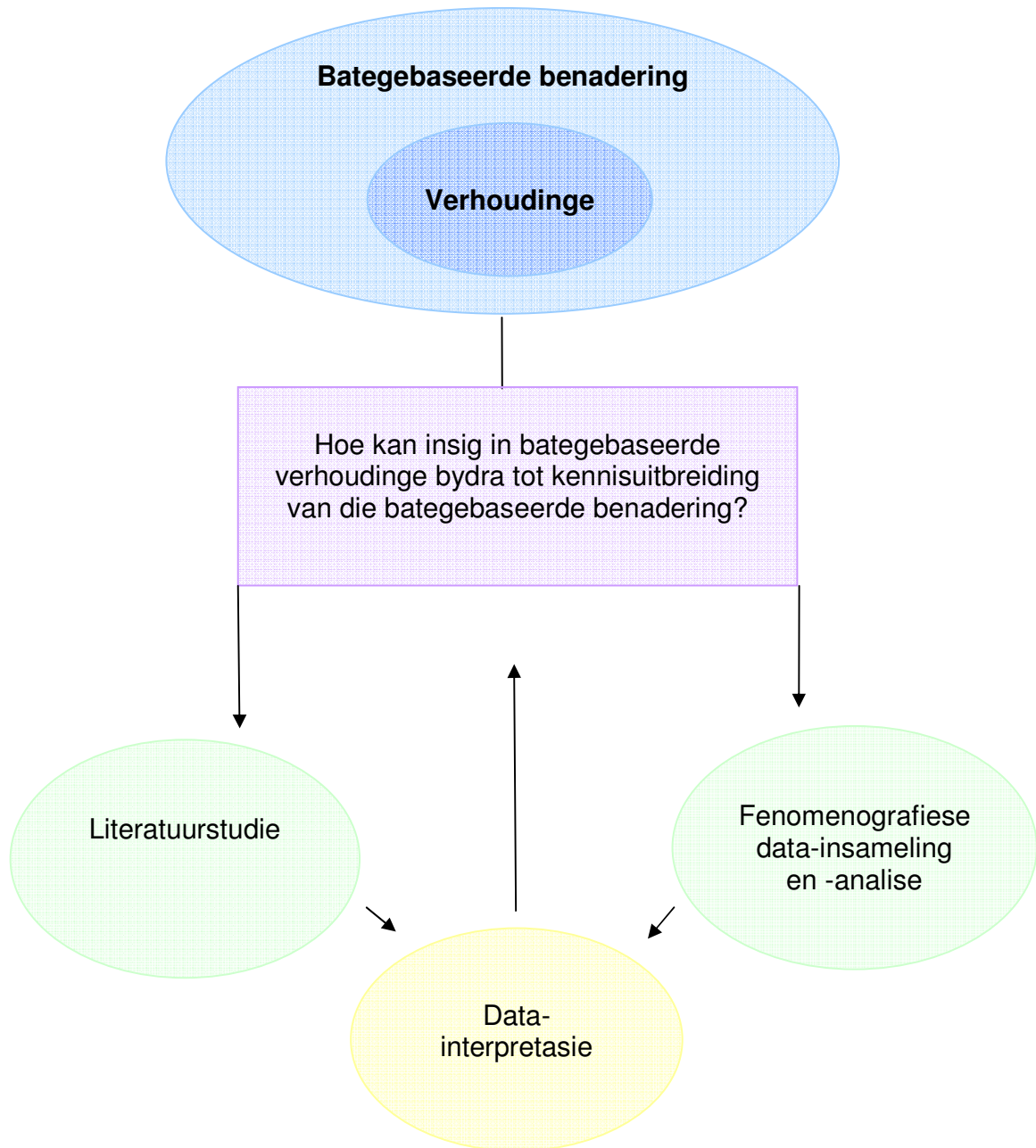

Hoofstuk 1 in 'n neutedop

HOOFSTUK 1

OORSIG EN ORIËNTASIE VAN DIE STUDIE

1.1 INLEIDING EN RASIONAAL VAN STUDIE

“I’m beginning to think that maybe it’s not how much you love someone; maybe what matters is who you are when you are with them”

– Anne Tyler

Die doel van hierdie fenomenografiese studie was om die konstruk van verhoudinge binne die bategebaseerde benadering (BGB) te verken. Daardeur wou ek tot dieper begrip kom van verhoudinge *per se*, asook van gedrag tydens bategebaseerde intervensiesessies (BGI)¹ en effektiewe strategieë in die bestuur daarvan. Die rasionaal van die studie was om die fenomeen verhoudinge te ontrafel en te ondersoek ten einde kennisuitbreiding binne die BGB te verkry.

Uitdagings wat Suid-Afrika in die gesig staar, is onder meer armoede, werkloosheid en MIV/VIGS. Foto 1.1 illustreer voorbeelde van uitdagings wat voorkom in die gemeenskappe waarbinne ek in hierdie studie gewerk het. Die behoeftegebaseerde benadering wat voorheen in sielkunde en ook in opvoedkundige sielkunde gevolg is, het hoofsaaklik gefokus op probleme, tekorte en behoeftes in individue en gemeenskappe (Ebersöhn & Eloff, 2006). Die behoeftegebaseerde benadering ontwikkel strategieë en tegnieke om behoeftes en probleme aan te spreek. Dit staan bekend as die gebreksmodel (*deficiency model*) (Kretzmann & McKnight, 1993). Die persepsie bestaan in hierdie benadering dat slegs “kenners” van buite ’n gemeenskap daardie gemeenskap se probleme kan regstel en behoeftes kan aanspreek wat moontlik aanleiding kan gee tot afhanklikheid en gevoelens van magteloosheid vir gemeenskapslede. Die behoeftegebaseerde benadering staan in teenstelling tot die BGB (Ebersöhn & Eloff, 2006).

---

¹ Onderwysers as deelnemers aan hierdie studie was ook deelnemers aan ’n longitudinale bategebaseerde intervensie-navorsingsprojek. As deel van dié projek was hulle betrokke by bategebaseerde intervensiewerkswinkels. Sien bylaag 2.

Foto 1.1: Voorbeelde van uitdagings by Skool 2 in hierdie studie (armoede in gemeenskap en gebrek aan fasiliteite soos klaskamers)

Die volgende vraag ontstaan uiteraard: *Wat is 'n moontlike effektiewe of alternatiewe manier om uitdagings te hanteer?* Die aanname onderliggend aan die BGI was om intervensies daar te stel om sosiale struikelblokke te oorkom vanuit 'n ander perspektief as dié van 'n behoeftegebaseerde benadering. As fasiliteerder in BGB-projekwerk² het ek toenemend beleef hoe die bates, hulpbronne en kapasiteit wat in enige konteks beskikbaar is, gebruik word om uitdagings die hoof te bied in plaas daarvan om slegs op behoeftes te fokus op die gebied van die opvoedkundige sielkunde en onderwys. My persoonlike ervaringe as fasiliteerder in die BGB en hulpverlening aan ander fasiliteerders, onderwysers en ook professionele persone het gelei tot 'n belangstelling in en kritiese beskouing van die benadering. Deur verhoudinge binne die BGB te ondersoek, te beskryf, te verken en te verstaan, kan hierdie studie moontlik 'n sinvolle bydrae lewer tot kennisuitbreiding en dienooreenkomstige toepassing van die benadering in opvoedkundige sielkunde.

Om deelnemers se ervaringe sowel as die vakkundige kennis van verhoudinge binne die BGB te ondersoek, te verstaan en te beskryf, het ek verskillende teoretiese raamwerke bestudeer. Die eerste teorie was die BGB soos beskryf deur Kretzmann en McKnight (1993) asook Ebersöhn en Eloff (2006). Ek het ook verskillende teorieë en perspektiewe oor verhoudinge bestudeer (sien hoofstuk

---

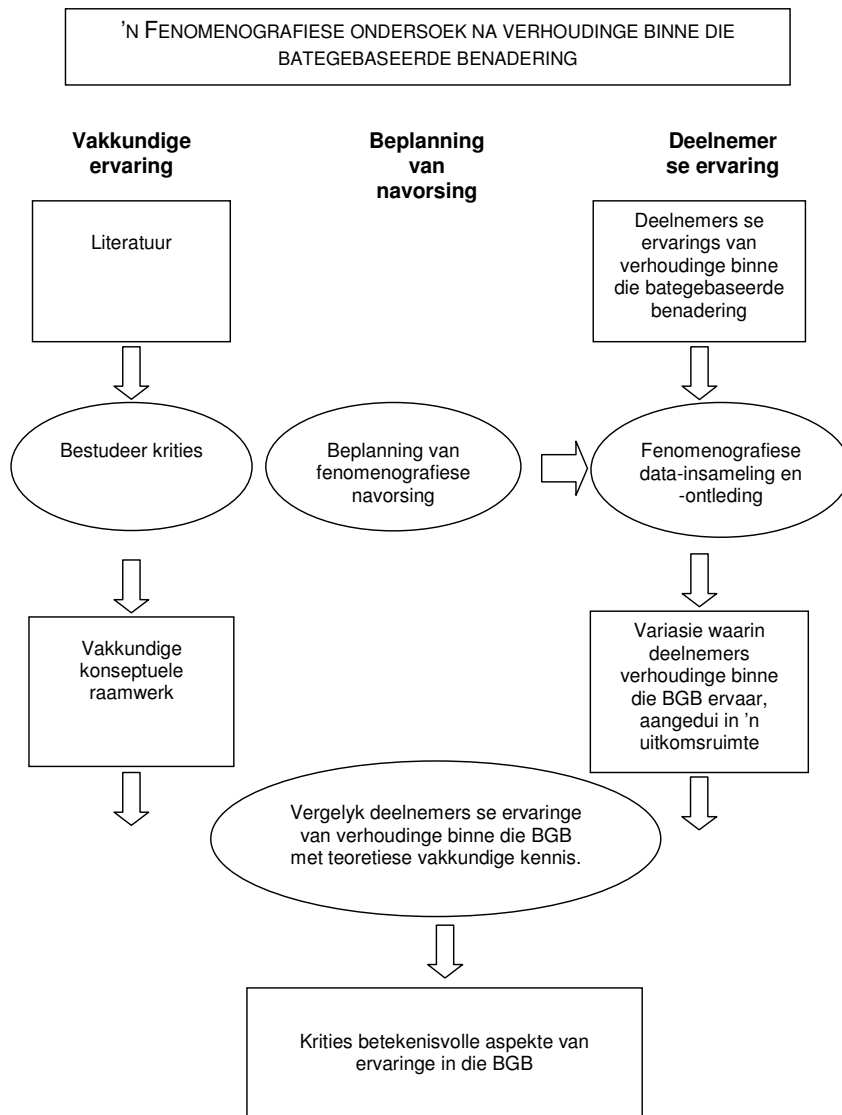
² Vir 'n uiteensetting van projekwerk waarvan ek deel was, sien bylaag 2.

twee). In dié verband verskaf ek in hoofstuk twee ter opsomming 'n konseptuele raamwerk (vakkundige ervarings). Ek het besluit om in hierdie studie van die fenomenografiese navorsingsmetode (Marton & Booth, 1997) gebruik te maak om my data in te win en te analiseer. Derhalwe het 'n bron van kennis (deelnemers se ervarings) van die variasies van die deelnemers se ervarings van die konstruk van verhouding binne die BGB ontstaan, wat ek in hoofstuk vier beskryf. 'n Uitkomsruimte³ word gestel as samevatting van my fenomenografiese data-insamelingsproses.

Meer inligting oor die wyse waarop data ingesamel en verwerk is, is in hoofstuk drie uiteengesit. Nadat die variasies wat die deelnemers ervaar het, vergelyk is met vakkundige (literatuur) kennis, is die uitkoms van hierdie studie gestel en moontlike aanbevelings gemaak. Die studie sluit af met oorwegings in terme van die moontlike bydraes en leemtes van die studie sowel as moontlike aanbevelings vir toekomstige navorsing. Die raamwerk vir my studie word uiteengesit in figuur 1.1. Die blokkies verteenwoordig data of kennis en die ovale verteenwoordig prosesse.

---

³ 'n Uitkomsruimte is 'n hiërargiese voorstelling van die verskillende kategorieë van beskrywing van 'n konstruk. Die uitkomsruimte in hierdie studie is die kwalitatiewe verskillende wyses waarop deelnemende onderwysers verhoudings binne die BGB ervaar het - sien hoofstuk vier.

Figuur 1.1: Raamwerk van die studie

Ek stem saam met McNiff, Lamar en Whitehead (1996), wat kennis beskryf as 'n begrip van gebeure, dinge en prosesse wat beskrywings, verduidelikings, waarde-oriënterings en kennis van hoe om tot hierdie begrip van gebeure te kom, insluit. In dié verband kan in foto 1.2 waargeneem word hoe onderwysers deelneem (in verhoudinge) in BGI-prosesse ten einde kennis te genereer. Uit die literatuur blyk dit dat verhoudinge sentraal staan in die BGB en dat die stigting en instandhouding van verhoudinge belangrik is (Briedenhann, 2003; Ebersöhn & Eloff, 2006; Kriek, 2003; Viljoen, 2005). Terwyl daar reeds aansienlike navorsing

gedoen is vanuit 'n BGB-raamwerk (Kretzmann & McKnight, 1993; Ebersöhn & Eloff, 2006; McDonald, 1997; Ferreira, 2006; Loots, 2005), blyk die navorsingsbasis oor verhoudinge as veranderlike binne die BGB egter beperk te wees. Deur verhoudinge binne die BGB te verken, te beskryf en te verklaar, lê die verwagte teoretiese waarde van my studie dus spesifiek in die uitbreiding van die kennisbasis van dié konstruk. Die bydrae tot kennis is betekenisvol vir verskeie redes. Soos reeds beredeneer sal 'n dieper begrip van die konstruk bategebaseerde verhoudinge, die BGB-kennisbasis kan uitbrei. Uitgebreide kennis en 'n diep begrip van die konstruk van verhoudinge binne die BGB kan moontlik ook effektiewe bategebaseerde intervensies in opvoedkundige sielkunde fasiliteer.

Foto 1.2: Onderwysers van Skool 2 besig om bates (koeie) en potensiële bates (kalfies) in hul gemeenskap te identifiseer tydens BGI

1.1.1 Waarom verhoudinge in die bategebaseerde benadering?

Na my mening is dit nodig om eers die ekosistemiese benadering te verstaan alvorens die BGB bespreek kan word. Die mens staan nie geïsoleerd nie. In enige konteks is die mens deel van sisteme (Donald, Lazarus & Lolwana, 2002). In Suid-Afrika is die opvoedkundige sielkundige praktyk van een-tot-een-bemoeienis na my mening 'n luukse. 'n Ekosistemiese perspektief van sosiale kontekste en probleemoplossing dui aan dat individue en groepe op verskillende vlakke van die sosiale konteks aanmekaar verbind is in dinamiese, interafhanklike en interaktiewe verhoudinge (Donald *et al.*, 2002). Vanuit 'n ekosistemiese perspektief word daar in 'n breër sosiale (holistiese) konteks na

probleme gekyk. Hiervolgens word individue deur hul sosiale konteks gevorm, en hulle vorm hulle sosiale konteks self ook.

Die BGB bou voort op sistemiese kennis deur spesifiek te fokus op bates en talente in 'n gemeenskap en poog om gemeenskapslede te bemagtig. Behoeftes word nie geïgnoreer nie, maar die fokus is eerder op bates. Kretzmann en McKnight (1993) beskryf die BGB as die wegbeweeg van professionele dominansie na voorkoming en intervensie deur gemeenskapsbetrokkenheid, vennootskap en samewerking. By implikasie word verhoudinge dus in so 'n benadering op die voorgrond geplaas.

Die BGB is een van die ontluikende teorieë in die Suid-Afrikaanse opvoedkundige sielkunde-veld. Die BGB vir gemeenskapsontwikkeling se primêre doel is om gemeenskappe te versterk, individue en groepe te bemagtig en om positiewe veranderinge te bewerkstellig (Ebersöhn & Eloff, 2006; Kretzmann & McKnight, 1997, 1993). In dié verband weerspieël foto 1.3 voorbeelde van positiewe veranderinge by Skool 3 in hierdie studie (die groentetuin en verhoudinge) as gevolg van BGI.

Foto 1.3: Voorbeeld van positiewe veranderinge (groentetuin en verhoudinge) na BGI by Skool 3

'n Aanname wat ek in hierdie studie maak, is dat die konteks waarin persone hulself bevind, 'n belangrike rol speel in die beskrywing van die interaksie (of verhouding tussen hulle) wat mag ontstaan of reeds bestaan. Derhalwe bespreek

ek die longitudinale BGI-projek⁴ en die konteks van die intervensies (skole) in 1.5.4. Foto 1.4 weerspieël die verskil in omgewingskonteks van twee skole in hierdie projek (Skool 1 en 3). Nog een van die werkende aannames van my studie was dat onderwysers bategebaseerde bekwaamhede sou aanleer as deel van 'n longitudinale BGI-projek. Verder het ek aanvaar dat deelnemers nuutverworwe bategebaseerde bekwaamhede sou toepas om gemeenskapsbates te identifiseer en te mobiliseer ter ondersteuning van gemeenskapsbehoefte (Ebersöhn, 2008; Ferreira, 2006; Loots, 2005; McCallaghan, 2007). Ek het dus ook aanvaar dat verhoudinge 'n sentrale rol sou speel in die implementeringsprosesse van onderwysers in die longitudinale projek.

Foto 1.4: Voorbeelde van verskillende kontekste (omgewings) van skole in hierdie studie. Skool 1 (links) en Skool 3 (regs)

Soos genoem, fokus die BGB op bates, positiewe en sterk punte, en moontlike hulpbronne en die mobilisering daarvan, eerder as op die negatiewe, beperkinge en hindernisse. By implikasie was 'n verdere uitgangspunt in die studie dus dat die gemeenskappe waarin my navorsing geskied het, oor sekere bates beskik. Hierdie bates kan volgens die BGB moontlik gemobiliseer word na identifikasie daarvan. Gemeenskapsbou word beskou as 'n identifiseerbare stel aktiwiteite wat uitgevoer word deur 'n gemeenskap om die sosiale kapasiteit van die lede te versterk (Kretzmann & McKnight, 1993). Volgens Pinkett (2000) vereis gemeenskapsontwikkeling die voortdurende vestiging van produktiewe verhoudinge tussen gemeenskapslede. Die afleiding kan weereens gemaak word dat verhoudinge moontlik sentraal staan in die BGB.

---

⁴ Vir uiteensetting van BGI-projek sien bylaag 2.

1.1.2 Waarom verhoudinge?

Soos reeds genoem, was daar beperkte direkte verwysings na verhoudinge binne die BGB, in 'n verskeidenheid studies wat ek bestudeer het (Ammerman & Parks, 1998; Briedenhann, 2003; De Wet, 2004; Ebersöhn & Eloff, 2006; Ferreira-Prevost, 2005; Kretzmann & McKnight, 1997, 1993; Kriek, 2003; Pinkett, 2000; Smuts, 2005). In dié verband kon ek nie bevredigende beskrywings opspoor van 'n konseptualisering van die konstruk van verhoudinge binne die BGB nie. Ek het slegs kort verwysings na elemente van verhoudinge en/of die belangrikheid van verhoudinge teëgekrom. Só noem Kretzmann en McKnight (1993) byvoorbeeld dat gemeenskapbouers verhoudinge beskou as die energie en dryfkrag in die BGB en dat dit belangrik is om goeie verhoudinge te bou ten einde probleme te kan oplos. Hulle verskaf egter nie verdere verduidelikings oor wat hierdie verhoudinge behels nie.

Die BGB rus op drie pilare naamlik, 'n klem op bates, 'n interne fokus (beskou die gemeenskap as in staat/bekwaam) en die konstante bou van verhoudinge in die gemeenskap (Bouwer, 2005; Eloff, 2006; Ferreira, 2008; Rhee, Furlong, Turner & Harari, 2001). Hierdie uitspraak het vrae by my laat ontstaan soos: *Wat baat die individu by verhoudinge binne die BGB? Wat is die aard van verhoudinge binne BGB?* en *Watter aspekte beïnvloed verhoudinge?* Foto 1.5 is 'n visuele voorbeeld van verhoudinge tydens BGI. Dit illustreer hoe onderwysers inligting deur gesprekke deel en kommunikeer ter wille daarvan om gesamentlike doelwitte te bereik.

Foto 1.5: Voorbeeld van samewerking tydens BGI by Skool 2

1.2 NAVORSINGSVRAE

Die volgende kritiese vraag het my studie gerig:

- *Hoe kan insig in bategebaseerde verhoudinge bydra tot kennisuitbreiding in die bategebaseerde benadering?*

Om te poog om hierdie vraag te beantwoord, is die volgende sekondêre vrae geformuleer:

- *Welke uitkomsruimte beskryf die konstruk van verhoudinge binne die BGB?*
- *Hoe kan bategebaseerde verhoudinge gekonseptualiseer word?*

1.3 KONSEPTUELE RAAMWERK EN TEORETIESE AANNAMES

Om werklik 'n begrip van die konstruk van verhoudinge binne die BGB te kry, was dit nodig om twee bronne van kennis te ondersoek (sien figuur 1.1). Een bron was die literatuur met betrekking tot die konstruk van verhoudinge (hoofstuk twee). Die ander bron van kennis was die variasie in 'n groep deelnemers (onderwysers) se ervaringe van verhoudinge binne die BGB (hoofstuk 4).

Die konseptuele raamwerk vir hierdie studie (omvattend bespreek in hoofstuk twee) is saamgestel uit verskillende teorieë. Soos reeds genoem, is die eerste

teorie die bategebaseerde teorie soos ontwikkel deur Kretzmann en McKnight (1993) en aangepas deur Ebersöhn en Eloff (2006). Verhoudinge word vanuit verskillende navorsingsvelde beskou en verskillende teorieë en perspektiewe wat ek as relevant vir hierdie studie beskou het, is bestudeer en beskryf (onder meer op die gebied van die sielkunde, opvoedkundige sielkunde, sosiologie en sosiale sielkunde, menslike verhoudinge en menslike hulpbronne asook opvoedkunde). Ek het die sisteemteorie (spesifiek die ekosistemiese perspektief) uitgelig ter wille van my konseptualisering van die konstruk van verhoudinge. 'n Kort inleidende beskrywing van die verskillende teoretiese aannames volg.

1.3.1 Bategebaseerde benadering (BGB)

Teoreties skaar ek my by Kretzmann en McKnight (1993) asook Ebersöhn en Eloff (2006), wat aanvoer dat gemeenskapsbou begin by dit wat reeds teenwoordig is in 'n gemeenskap (bates of sterk punte) in teenstelling met wat afwesig of problematies is. Wanneer die fokus eerder is op interne bates as waargeneemde tekorte, kan bates gebruik word om positiewe en volhoudbare veranderinge te weeg te bring. Foto 1.6 is 'n voorbeeld waar onderwysers tydens BGI probleme in gemeenskappe aangedui het (slange) en dan ook moontlike bates (knopkieries) om die slange mee te vernietig. In so 'n benadering is die identifisering van behoeftes en tekorte belangrik alhoewel die fokus volgens Kretzmann en McKnight (1993) eerder op die stigting en herbou van verhoudinge tussen individue, assosiasies en instansies lê. In die BGB word samewerking en dinamiese vennootskap benadruk en uitgeoefen.

Foto 1.6: Tydens BGI identifiseer onderwysers negatiewe aspekte in hul gemeenskap (slange) asook moontlike bates (knopkieries) om die slange mee te vernietig by Skool 2

Volgens Eloff (2006) verskuif die fokus vanaf 'n dienslewerende perspektief na 'n bemagtigingsperspektief. Eloff en Ebersöhn (2001) noem dat die BGB meer is as net 'n benadering tot intervensie. Na hul mening het die BGB te doen met houdinge teenoor mense en hoe mense gemoeid raak met die werk wat tydens intervensie gedoen moet word. Bouwer (2005) benadruk dat die BGB essensieel deur verhoudinge gedryf word. Sy noem ook dat bates en sterktes slegs nut het indien hulle dinamies funksioneer binne verhoudinge.

Die BGB fokus op bates, vermoëns, hulpbronne en moontlikhede wat reeds bestaan maar wat nog nie noodwendig gemobiliseer is nie. Mobilisering van bates kan geskied deur batekaartte saam te stel van die gemeenskap, met positiewe veranderinge ten doel. Foto 1.7 illustreer 'n batekaart wat tydens die BGI deur onderwysers ontwikkel is. Hierdie batekaart is grafiese voorstellings van geïdentifiseerde bates en moontlike bates in die onmiddellike omgewing van die entiteit (Ebersöhn & Eloff, 2006). Ek stem saam dat die volgende voorvereistes is vir die mobilisering van bates: 'n agentskapskomponent waar die besef, waardering van, en toegang tot bates op die voorgrond is; en dienoreenkomstig 'n gesamentlike bereidwilligheid van moontlike ondersteuners en vennootskap om hul tyd, kennis en aanmoediging aan te bied (Bouwer, 2005).

Foto 1.7: Voorbeeld van 'n batekaart ontwikkel deur onderwysers van Skool 2

Soos ek genoem het is die intervensie met onderwysers in skole (relevant tot my verkenning van verhoudinge) ontwikkel vanuit 'n bategebaseerde fundering. In hul aanpassing van die BGB beskryf Ebersöhn en Eloff (2006) die BGB deur te verwys na vyf prosesse, naamlik:

- bewuswording/reflektering van bates in 'n bepaalde omgewing;
- identifisering van bates deur die maak van onder andere batekaarte;
- beoordeling van gebruikswaarde/nut van bates in terme van 'n bepaalde doel;
- mobilisering en selfregulering van bates; en
- volhoubaarheid.

Na my mening is 'n moontlike tekortkoming van die BGB dié benadering se sterk fokus op die gemeenskap en die beperkte aandag wat die individu ontvang (Kretzmann & McKnight, 1993). In hul verwerking van die BGB erken Ebersöhn en Eloff (2006) die belangrikheid van individuele bates en behoeftes en noem dat die sukses van die BGB dikwels in batemobilisering en die ontwikkeling van individue lê, asook in die leierskap van toegewyde individue.

1.3.2 Verhoudingsteorieë – insluitend die ekosisteemteorie

Verhoudinge word deurlopend deur verskillende teoretici uit verskillende velde bestudeer. Volgens Sullivan (1953) word menslike gedrag bepaal deur interpersoonlike verhoudings. Kretzmann en McKnight (1993) is van mening dat die BGB gedryf word deur verhoudinge. Ebersöhn en Eloff (2006:29) verklaar vanuit 'n opvoedkundige sielkundige perspektief: "A relationship is the basis of the asset-based approach to life skills facilitation. It involves a mutual sharing of skills, gifts, assets and talents, and mutual support".

In my literatuurstudie oor teorieë wat verhoudinge beskryf, is ek gelei deur wat ek verwag van so 'n teorie. Ek het die volgende vrae gevra: *Hoe word verhoudinge gevorm en hoe ontwikkel dit? Hoe word verhoudinge gehandhaaf en wat maak dit bevredigend? Hoe en hoekom word verhoudinge verbreek?* Ek het teorieë en perspektiewe uit verskillende navorsingsvelde uitgesoek wat na my mening op my studie betrekking het. Dit het gelei (in oorleg met die literatuur oor die BGB) tot 'n konseptuele raamwerk vir hierdie studie (hoofstuk twee 2.4). In my konseptuele raamwerk het ek ter opsomming uit my literatuurstudie besluit om te volstaan by drie breë kategorieë waarbinne ek verhoudinge beskou. Die eerste kategorie is dat individue sekere *behoefte*s het wat hulle graag in 'n verhouding vervul wil hê. Ten tweede, verhoudinge *beïnvloed* of het 'n uitwerking op die

individue se emosies, kognisie en gedrag. Laastens het ek konsepte uitgelig wat ek as belangrik ag ten opsigte van die *aard* van verhoudinge.

Vroeër in die hoofstuk (1.1) het ek verduidelik dat ek die ekosistemiese teorie uitsonder aangesien dié teorie grondliggend is aan die BGB. Die teorie is 'n kombinasie van twee teorieë, naamlik die sisteemteorie en die ekologiese teorie. 'n Kort beskrywing van die teorieë volg.

Die sisteemteorie beskryf verhoudinge as onderlinge verbintenisse en interafhanklikheid van elemente (Kingket & Verkuyten, 1999). Verhoudinge tussen subsysteme is fundamenteel en die eienskappe van sisteme ontstaan uit die interaksie van die dele. Kommunikasie en terugvoermeganismes tussen die verskillende dele is onontbeerlik vir die funksionering van die sisteem. Verhoudinge ontwikkel in 'n konteks waaruit individue nie verwyder of onafhanklik van hulle omgewing gesien kan word nie. Verhoudinge tussen die komponente van 'n sisteem veroorsaak grense om die sisteem en bepaal watter gedrag vir die sisteem aanvaarbaar is (Semenya, 2002). Foto 1.8 is 'n visuele voorstelling van sisteme in die gemeenskap van Skool 1 in hierdie studie. Onderwysers het self die foto's geneem en die batekaart gemaak om sisteme aan te dui.

Foto 1.8: Voorbeeld van 'n batekaart om verskillende sisteme in die gemeenskap rondom Skool 1 aan te dui.

Wanneer die sisteemteorie toegepas word is dit duidelik dat verhoudinge nie net in een rigting plaasvind nie, maar eerder in sirkels of siklusse (Donald *et al.*, 2002). Aksies word veroorsaak deur en affekteer mekaar in herhalende patrone. Hierdie patrone is dikwels ongeskrewe reëls wat die sisteem as geheel beheer.

Bevcar en Bevcar (1996) noem dat indien navorsers hierdie patrone wil verstaan, hulle nie behoort te vra *waarom* iets gebeur het nie, maar eerder *wat* gebeur, in 'n poging om patrone te beskryf. Die perspektief moet holisties wees en studies moet fokus op die proses of konteks wat betekenis gee eerder as op individue of gebeurtenisse in isolasie. Deur verhoudinge binne die BGB as 'n sisteem te sien, beklemtoon ek die idee dat verhoudinge binne die BGB 'n ingewikkelde, geïntegreerde geheel is waarin individuele belanghebbendes noodwendig interafhanklik is en 'n deurlopende invloed op mekaar het.

Die ekologiese teorie is gebaseer op die interafhanklikheid en verhoudinge tussen verskillende organismes en hul fisiese omgewing (Donald *et al.*, 2002). Waar verhoudinge en siklusse binne die hele sisteem in balans is, sal die sisteem voortduur. Die individu is in interaktiewe verhouding met die verskillende vlakke van organisasie in die sosiale konteks. Elke vlak is in interaksie met ander vlakke binne die totale ekologiese sisteem.

Soos ek genoem het, is die ekosistemiese teorie 'n kombinasie van ekologiese en sisteemteoretiese sieninge van menslike interaksies tussen individue en tussen verskillende vlakke van die sosiale konteks. Die fundamentele aspek van hierdie teorie is dat mense gesien word as gevorm deur en vormers van hul sosiale konteks (Burden, 1981; Donald *et al.*, 2002; Plas, 1986; Swart & Pettipher, 2005).

1.3.3 Fenomenografie

Fenomenografie is die empiriese, kwalitatiewe verskillende maniere waarop individue aspekte in hul wêreld ervaar soos ondermeer verskillende dissiplinêre konsepte (Marton, 1998). Volgens fenomenografie is daar 'n beperkte aantal maniere om hierdie aspekte te ervaar. Fenomenografie is die navorsingsontwerp wat ek gekies het om te volg vir hierdie studie.

1.4 PARADIGMATIESE PERSPEKTIEF⁵

Vir die doeleindes van hierdie studie is daar epistemologies vanuit die standpunte van fenomenologie gewerk. Tydens die studie het ek metodologies 'n kwalitatiewe benadering gevolg met 'n fenomenografiese ontwerp. My belangstelling as navorser lê in die verskillende wyses waarop mense dieselfde fenomeen waarneem. Die beste manier om hierdie inligting in te win, is volgens 'n kwalitatiewe navorsingsmetode aangesien Fenomenografie die empiriese studie behels van die beperkte hoeveelhede van verskillende kwalitatiewe wyses waarop fenomene ervaar, gekonseptualiseer en verstaan kan word (Trigwell, 2000).

In 'n poging om 'n komplekse wêreld te verstaan en te hanteer, ontwikkel navorsers voortdurend kennis van die wêreld. Fenomenografie is gerig op die inhoud van hierdie kennis en poog om dit te identifiseer deur ondersoek in te stel oor hoe individue aspekte van die wêreld ervaar of begryp. Die navorsingsobjek van fenomenografie is "verskillende maniere om te verstaan". Mense kan dieselfde fenomeen kwalitatief verskillend verstaan, op verskillende aspekte fokus en verskillende betekenis daaraan heg. Daar is dus verskillende kwalitatiewe insigte in die spesifieke fenomeen van verhoudinge (Marton, 1998).

1.5 NAVORSINGSMETODE EN –STRATEGIE

In hierdie afdeling bespreek ek my navorsingsontwerp inleidend. 'n Volledige bespreking volg in hoofstuk 3. Ek verduidelik hoe ek te werk gegaan het om data in te samel, hoe ek besluit het op my databron en deelnemers aan my studie geselekteer het. Ek beskryf ook kortliks hoe ek data geanaliseer en geïnterpreteer het.

1.5.1 Navorsingsontwerp

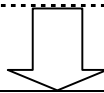
⁵ Die epistemologie en metodologie wat ek in hierdie studie gekies het, word breedvoerig in hoofstuk drie bespreek.

Ek het reeds genoem dat my navorsing 'n fenomenografiese ontwerp gevolg het ten einde 'n uitkomsruimte met betrekking tot die konstruk van verhoudinge binne die BGB daar te stel. Vir my studie het ek fenomenografie gekies omdat dit aan my 'n diepe begrip van die deelnemers se ervaring van die konstruk van verhoudinge kon gee. Die kwalitatiewe onderhoude wat in dié ontwerp gebruik word, het gelei tot 'n ryk beskrywing van dié fenomeen. Fenomenografie het my as navorser die geleentheid gegee om variasies in ervaringe van die fenomeen verhoudinge op 'n gesamentlike vlak te ervaar. Op hierdie vlak “verdwyn” die deelnemers, maar hul ervaring van verhoudinge “bly agter” as data. Die empiries gegronde aanname in fenomenografie is dat dit moontlik is om variasies in konsepte van fenomene te beskryf in 'n beperkte hoeveelheid beskrywingskategorieë (Cope, 2000). In hierdie studie het ek gepoog om die variasies in konsepte van die konstruk van verhoudinge binne die bategebaseerde benadering te beskryf in 'n uitkomsruimte (kategorieë van beskrywing). Die kategorieë van beskrywing wat in die uitkomsruimte daargestel is, het gelei tot beantwoording van die navorsingsvrae. Wat fenomenografie uniek maak, is dat dit nie die fenomeen as sodanig is wat van belang is nie, maar eerder mense se denke oor die fenomeen (Marton & Booth, 1997).

1.5.2 Data-insameling

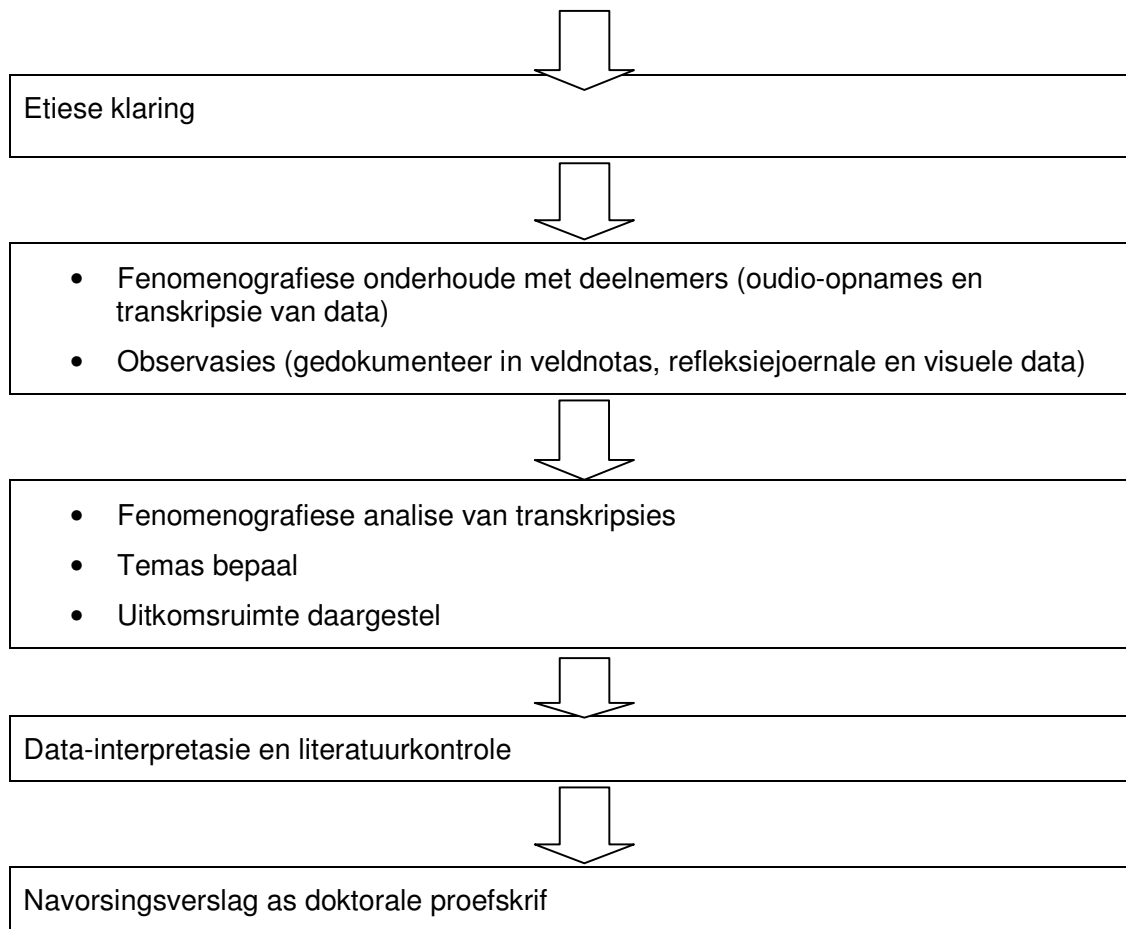
In hierdie afdeling verskaf ek 'n inleidende opsomming van hoe ek te werk gegaan het om die deelnemers aan my studie te selekteer en data in te samel. Figuur 1.2 illustreer die data-insamelingstrategieë wat ek vir hierdie studie gevolg het.

Voor fenomenografiese studie: Implementering van bategebaseerde intervensie (BGI) in vier skole met 40 onderwysers

Seleksie van nege onderwysers⁶ (wat aan BGI werksinkels deelgeneem het) uit drie skole vir fenomenografiese onderhoudvoering

⁶ Ek het nege onderwysers gekies vir my fenomenografiese onderhoude maar een onderwyser het vrywillig onttrek. Agt onderwysers het dus deelgeneem aan my studie en ek het agt fenomenografiese onderhoude gevoer.

Figuur 1.2: Verloop van navorsing

1.5.3 Databronseleksie

Mouton (2001) verskaf 'n klassifikasie van moontlike databronne. Die primêre bron van data-insameling wat ek gekies het, was fenomenografiese onderhoude met die agt deelnemende onderwysers (omvattende bespreking in hoofstuk drie). 'n Sekondêre databron was observasie. Vir die doel van hierdie studie word observasie gedefinieer as direkte/nie-deelnemende observasie in 'n natuurlike omgewing (Chambers, 2004). Ek het deelnemers geobserveer in hul natuurlike omgewing tydens die BGI werksinkels wat my studie voorafgegaan het. Ek het observasies visueel gedokumenteer (foto's) ten einde verhoudinge tydens BGI waar te neem en om die omgewing (konteks) waarbinne die skole geleë is, te leer ken en verstaan. Foto 1.9 bied visuele data wat aandui hoe ek die verhoudinge observeer het. Die onderwysers van Skool 2 is besig om batekaarte

te maak tydens BGI. Foto 1.10 is nog 'n voorbeeld van visuele data. Ek het die omgewing van die skool afgeneem om visueel te verduidelik wat die omgewingskonteks van Skool 1 is waarbinne verhoudinge gevorm en voltrek is. Vir hierdie studie het ek en 'n mede-navorsers⁷ ons observasies en refleksies in refleksiejoernale gedokumenteer.

Foto 1.9: Voorbeeld van visuele data: Onderwysers besig met BGI-werkswinkels in Skool 2

Foto 1.10: Voorbeeld van visuele data: Omgewingskonteks van Skool 1

Die volgende kwaliteitskriteria is vir die doel van hierdie studie in ag geneem: geloofwaardigheid, bevestigbaarheid, vertroubaarheid, en oordraagbaarheid. Hierdie kriteria word breedvoerig bespreek in hoofstuk drie.

1.5.4 Keuse van deelnemers

Soos genoem, is die deelnemers (onderwysers) aan my navorsing afkomstig uit drie verskillende Suid-Afrikaanse gemeenskappe. Die drie skole is doelgerig

---

⁷ My mede-navorsers was saam met my 'n fasiliteerder tydens die BGI. Sy het as mede-navorsers aan my studie deelgeneem en haar bydrae was veral belangrik vir kwaliteitsversekering tydens die fenomenografiese data-analiseproses.

geselekteer as deel van die longitudinale navorsingsprojek in bategebaseerde intervensie (sien bylaag 2). 'n BGI is in al drie skole geïmplementeer en ek was 'n mede-fasiliteerder by elke skool. Al die deelnemers aan my studie het aan die intervensie deelgeneem. Deelnemers is doelgerig geselekteer sodat ek die sentrale fenomeen (verhoudinge binne die BGB) kon bestudeer. Deelnemers is geselekteer aan die hand van die volgende kriteria: hulle was gewillig en beskikbaar om deel te neem (Creswell, 2005); hierdie voordele het handig te pas gekom (deelnemers was reeds bekend en verhoudinge gevestig); en deelnemers het almal die BGI deurloop ('n voorwaarde vir die studie-eenheid, naamlik verhoudinge in BGB) (Terre Blanche & Durrheim, 1999).

Die eerste skool (Skool 1) (sien foto 1.11 en 1.12) is 'n sekondêre staatskool in die plattelandse gemeenskap van Oshoek in Mpumalanga. Die drie psigososiale ondersteuningsprojekte wat ontstaan het weens die BGI by hierdie skool was 'n werkskeppingsprojek met ouers (kralewerk), 'n beroepsinligtingsentrum vir leerders en 'n groentetuin wat onder andere deur ouers bewerk is. Volgens my observasie is die omgewing van die skool gekenmerk deur armoede, hoë werkloosheid en onvolledige gesinsamestellings as gevolg van migrerende werkers. Volgens gesprekke met van die onderwysers is die leer- en ontwikkelingshindernisse wat in Skool 1 aangetref word, onder andere taal- en leerhindernisse asook emosionele en sosiale hindernisse. Die voertaal van die skool is Engels maar die leerders kommunikeer ook in hul moedertaal, wat hoofsaaklik siSwati is. Opvoeders van die skool kom nie uit die omgewing van die skool nie maar reis daagliks per bus vanaf hul gemeenskappe na die skool. Ek het drie van die opvoeders geselekteer vir fenomenografiese onderhoudvoering (sien hoofstuk vier vir meer inligting, sowel as die onderhoudskedule). Die individuele onderhoude is in Engels in die adjunkhoof se kantoor gevoer.

Foto 1.11: Skool 1: Skool en omgewing

Foto 1.12: Voorbeelde van Skool 1 se projekte: Kralewerk en groentetuin (ouer besig om kekerertjies te oes)

Die tweede skool (Skool 2) (sien foto 1.13 en 1.14) is 'n stedelike staatslaerskool in Soshanguve naby Pretoria in Gauteng. Skool 2 word eweneens gekenmerk deur armoede en enkelouergesinne. Die twee psigososiale projekte wat post-intervensie hier ontstaan het, was 'n MIV/VIGS-ondersteuningsgroep en 'n groentetuin. My observasie was dat die skoolgeboue redelik nuut, goed opgepas en versorg was. Die skool dien ook as sentrum vir die gemeenskap waar gemeenskapslede bymekaar kan kom vir onder meer vergaderings. Heelwat informele behuisingsom die skool sowel as etlike tavernes kom voor. Die leerders ontvang staatsgesubsidieerde etes by die skool, sowel as voedingsdonasies uit die gemeenskap. Die skool is geleë in 'n deel van Soshanguve wat vinnig uitbrei, wat gesien kan word aan die vinnig groeiende getal informele woonplekke.

Probleme by die skool (volgens die onderwysers) is onder andere groot leerdergetalle in klasse, 'n gebrek aan onderwysers en onbetrokke ouers. Alhoewel die voertaal van die skool Engels is, praat leerders veral in die laergrade meestal hul moedertaal wat hoofsaaklik Setswana is, maar ook 'n verskeidenheid ander Suid-Afrikaanse tale insluit. Die onderwysers woon meestal in die gemeenskap. Ek het drie onderwysers uit die BGI-groep doelgerig as deelnemers aan my studie gekies en fenomenografiese onderhoude is in Engels in die hoof se kantoor gevoer.

Foto 1.13: Skool 2: Skool en omgewing

Foto 1.14: Skool 2: Beplanning van MIV/VIGS-ondersteuningsgroep binne die BGI-projek

Die derde skool (Skool 3) (sien foto's 1.15 en 1.16) is 'n parallelmedium-staatslaerskool in Eersterust, Tshwane, Gauteng, in 'n oorwegend Afrikaanse gemeenskap. Die meeste van die leerders in hierdie skool kom nie uit die omgewing van die skool nie. Volgens my observasie beskik die skool oor redelik

goeie fasiliteite en hulpbronne. Volgens die onderwysers is die leer- en ontwikkelingshindernisse wat in Skool 3 aangetref word, onder andere taal- en leerhindernisse, asook emosionele en sosiale probleme. Die skool beskik wel oor 'n leerderondersteuningonderwyseres wat leerders in kleiner groepies ondersteun, meestal vir taalverryking. Volgens die onderwysers is ouerbetrokkenheid 'n probleem, omdat die ouers meestal nie in die gemeenskap van die skool woon nie. Instansies en organisasies in die omgewing wat by die skool betrokke is, sluit welsynsinstansies, polisie en kerke in. Drie onderwysers is doelgerig uit die BGI-groep gekies om deel te wees van my navorsing. Een onderwyser het vrywillig onttrek en my twee fenomenografiese onderhoude by hierdie skool is na skool in Afrikaans, in een van die onderwysers se klasse gevoer.

Foto 1.15: Skool 3: Skool en omgewing

Foto 1.16: Voorbeeld van Skool 3 se groentetuinprojek

1.5.5 Data-analise en interpretasie

Soos ek reeds verduidelik het, poog fenomenografiese studies om 'n beskrywende raamwerk vir 'n bepaalde konstruksie (in hierdie studie verhoudinge

binne die BGB) te ontwikkel. Hierdie raamwerk is gebaseer op twee analise-elemente: betekenis en struktuur. Betekenis word verteenwoordig in kategorieë van beskrywing (temas) wat die deelnemers se response logies groepeer en terselfdertyd verskille en ooreenkomste uitlig. Struktuur word verteenwoordig in elke kategorie en in 'n uitkomsruimte wat die verhoudinge tussen die kategorieë aandui. Hierdie struktuurelemente en uitkomsruimte is waardevol wanneer die fenomeen verstaan wil word (Bruce, 2004). 'n Omvattende bespreking van fenomenografiese data-analise en -interpretasie volg in hoofstuk drie.

Toegang tot die data is bewerkstellig met kennisname van etiese aspekte. Volgens voorskrifte van die Departement van Onderwys het die breër studie toestemming verkry van die Departement en die deelnemers om met die onderwysers (deelnemers) by die skole te kon werk (sien bylaag 1 vir toestemmingsdokumente). Ten einde individuele ingeligte toestemming te verkry, het ek die deelnemers aan hierdie studie ten volle ingelig oor die navorsing en wat die doel is van die data wat ingesamel word. Ek het aangedui dat hul privaatheid beskerm sal word. Ek het vooraf 'n toestemmingsbrief opgestel wat hierdie en ander etiese aspekte aanspreek (Henning, Van Rensburg en Smit, 2004). In hoofstuk drie word etiese kwessies breedvoerig bespreek.

1.6 UITLEG VAN HOOFSTUKKE

Die uitleg van hoofstukke in hierdie studie is soos volg:

Hoofstuk 1

Hierdie hoofstuk dien as agtergrond vir die studie. Ek het gepoog om die struktuur vir die teoretiese raamwerk en die navorsingsprogram te bespreek. Ek verskaf 'n inleidende oriëntasie, asook 'n algemene oorsig en rasionaal vir die studie. Ek het kortliks sekere sleutelkonsepte verduidelik as deel van my teoretiese oorsig en etiese sowel as kwatiteitskriteria genoem.

Hoofstuk 2

Ek het in hoofstuk twee die konseptuele raamwerk vir die studie blootgelê. Binne die raamwerk van my studie het ek die konstruk van verhoudinge met spesifieke verwysing na die ekosisteemteorie, en die BGB bestudeer.

Hoofstuk 3

In hierdie hoofstuk het ek die navorsingsontwerp en -metodologie uiteengesit. Dit sluit in data-insamelingsmetodes en data-analiseprosedures, asook sekere etiese en kwaliteitsaspekte.

Hoofstuk 4

Ek het die empiriese data in hierdie hoofstuk uiteengesit en bespreek. Resultate is verskaf in terme van kategorieë en subkategorieë asook 'n fenomenografiese uitkomsruimte.

Hoofstuk 5

In hierdie hoofstuk het ek die navorsingsresultate gemeet teen die bestaande literatuur soos dit in hoofstuk twee aangebied is. Die doel was om bevindinge en afleidings oor die navorsingsprobleem te maak .

Hoofstuk 6

Ek het in hoofstuk ses 'n sintese gemaak van die databevindinge. Ek het gepoog om die navorsingsvrae in hoofstuk een te beantwoord. Daarna volg refleksies ten opsigte van die waarde van die studie, moontlike leemtes tydens die studie en aanbevelings vir moontlike verdere studie.

1.7 SLOTOPMERKING

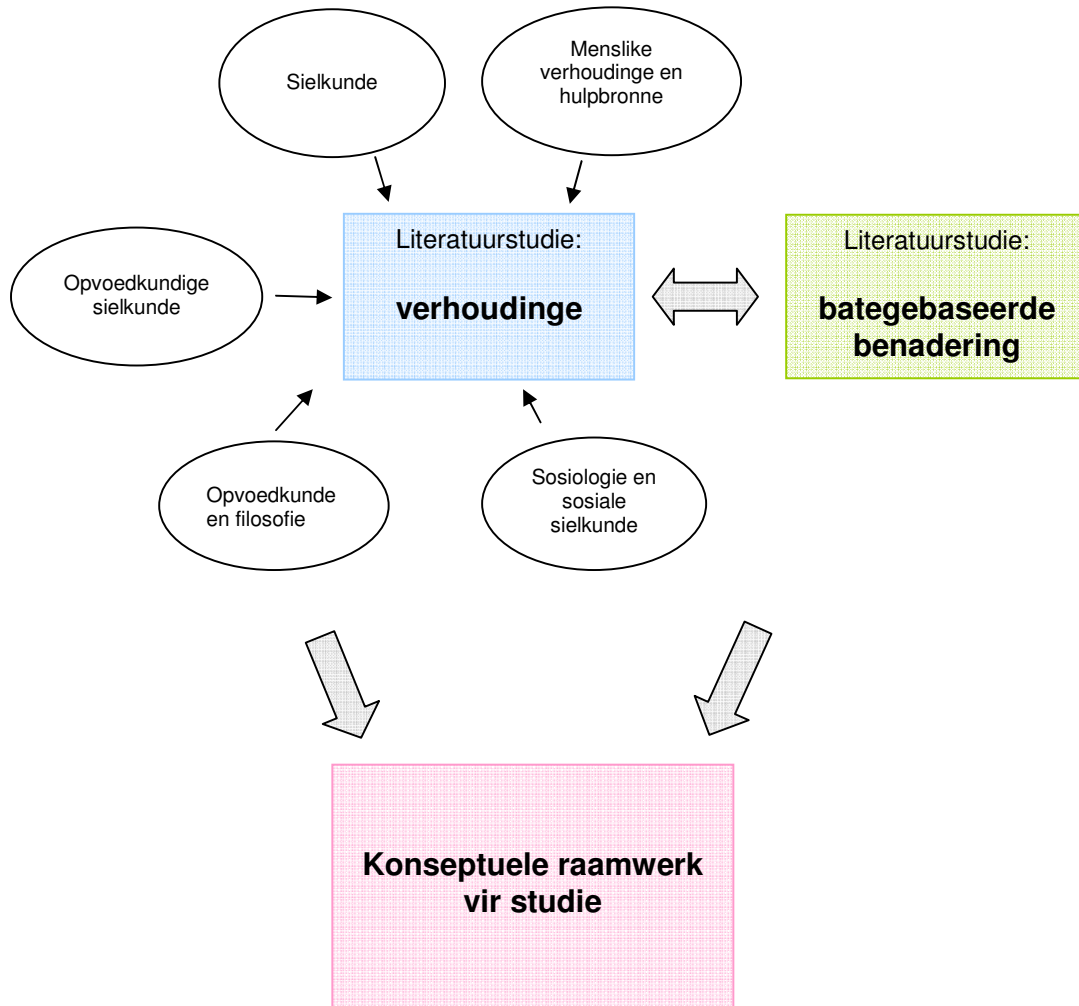
Ek het in hierdie hoofstuk 'n inleidende oriëntasie vir die studie gegee, as agtergrond waarteen die res van die tesis gelees kan word. 'n Algemene oorsig is verskaf van die rasionaal van die studie en die raamwerk waarbinne die studie

geskied. Ek het my navorsingsvrae gestel en 'n inleiding tot my konseptuele raamwerk gebied. 'n Kort oorsig is verder gegee van my geselekteerde paradigma, metodologiese keuses en empiriese prosesse. Ek het etiese kwessies en kwaliteitskriteria kortliks ingelei. Hierna volg 'n literaturoorsig in hoofstuk twee. Die konseptuele raamwerk waaruit die studie onderneem is, word onder andere bespreek.

Hoofstuk 2 in 'n neutedop

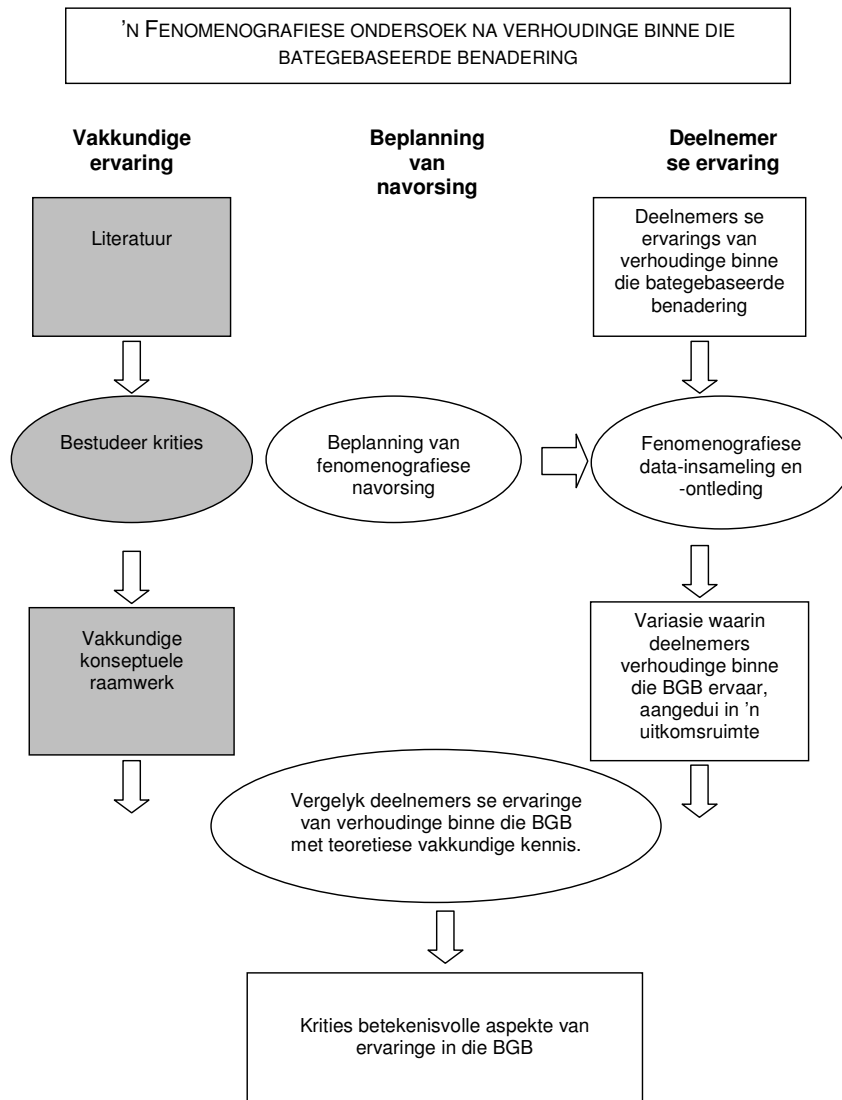

HOOFSTUK 2

LITERATUUROORSIG

2.1 INLEIDING

In die vorige hoofstuk het ek 'n oorsig verskaf van die navorsing wat in hierdie studie gedoen is. My konseptuele raamwerk word gebou op die literatuurstudie in hierdie hoofstuk. Die hoofstuk begin deur die literatuur wat verband hou met die konstruk van verhoudinge te ontleed, gevolg deur besprekings van die BGB en aspekte van verhoudinge binne dié benadering. In hierdie besprekings het ek gepoog om relevante en gekose teorieë krities te ontleed, moontlike leemtes in die teorieë aan te dui asook te wys op moontlike areas waar my studie tot bestaande teoretiese basisse kan bydra. Figuur 2.1 is 'n visuele voorstelling van watter deel van die studie relevant is in hierdie hoofstuk.

Figuur 2.1: Raamwerk van die studie: deel van totale studie relevant tot hoofstuk twee

2.2 KONSTRUK: VERHOUDINGE

Wat is 'n verhouding? Dit blyk uit my bestudering van die literatuur dat daar nie 'n eenvoudige of konsekwente antwoord op hierdie vraag bestaan nie. Die literatuur verskaf verskillende teorieë en filosofiese perspektiewe oor die konstruk van verhoudinge. Vir die doel van hierdie studie het ek wyd gelees oor verhoudinge uit verskillende navorsingsvelde (Adler, Rosenfeld & Proctor, 2004; Baron &

Paulus, 1991; Bartholomew, 1990; Beach, 1992; Berscheid, 1982; Kelly, Berscheid, Christensen, Harvey, Huston, Levinger, McClintock, Peplau, & Peterson, 1983; Bevcars & Bevcars, 1988; Bowlby, 1969, 1980; Brehm, 1992; Brewer & Miller, 1996; Bronfenbrenner, 1986; Buber & Smith, 2002; Clark & Mills, 1993; Clark, Mills & Corcoran, 1989; Connors, 2007; Dillard, Solomons & Palmer, 1999; Donald *et al.*, 2002; Du Brin, 2000; Feeney & Noller, 1990; Giddens, 1991; Hall, 2001; Hazan & Shaver, 1987; Hemetsberger, 2002; Clark & Mills, 1993; Harari, 1995; Kingket & Verkuyken, 1999; Koper, Pannekeet, Hendriks en Hummel, 2004; Landman, 1977; Littlejohn, 1996; Luo, 2002; Lussier, 1999; Meyers, 1988; Rusbult, 1983; Rusbult & Buunk, 1993; Rusbult & van Lange, 2002; Semanya, 2002; Shaver & Buhrmeister, 1983; Shaver & Hazan, 1992; Tesser, 1985, 1995; Tesser & Paulhus, 1983; Thibault & Kelly, 1959, 1978; Trenholm, 1991). Ek het inligting uit hierdie bronne hersien en krities beoordeel op grond van relevansie en kwaliteit. In hierdie afdeling van my literatuurhoofstuk gee ek my insigte oor verhoudinge weer – in terme van die teoretiese aspekte wat ek as relevant beskou het in die bestudering van verhoudinge binne die BGB.

2.2.1 Verhoudinge: verskillende perspektiewe en teorieë

Ek is van mening dat die verskeidenheid teorieë en perspektiewe oor verhoudinge wat in die verskillende velde bespreek word, mekaar komplementeer eerder as weerspreek. As 'n gevolg het ek nie slegs een verhoudingsteorie as uitgangspunt en ondersteuning vir hierdie studie gekies nie. Ek het 'n kombinasie van verhoudingsteorieë gebruik, in 'n poging om te verklaar en te voorspel hoekom die deelnemers in hierdie studie die konstruk van verhoudinge binne 'n bategebaseerde raamwerk op 'n sekere manier ervaar het. My aanname is dat hierdie teorieë onderling afhanklik is en in hierdie hoofstuk is daar gekyk op watter wyse. Ek het, waar van toepassing, aangedui dat verskillende sieninge in die onderskeie velde bestaan, maar dat daar ook teoretiese oorvleuelings en ooreenkomste in beskouinge rondom verhoudinge is. My bestudering van verhoudinge is ingelig vanuit die volgende velde: sosiologie en sosiale sielkunde, sielkunde, opvoedkundige sielkunde, menslike verhoudinge

en hulpbronne, opvoedkunde en filosofie. Ek bespreek vervolgens die relevansie van elk van hierdie kennisbasse vir my studie.

2.2.1.1 'n Sosiologiese en sosiale sielkundeperspektief op verhoudinge

Navorsing oor verhoudinge kom oorwegend voor op die gebied van die sosiologie en sosiale sielkunde (Bevcar & Bevcar, 1988; Brewer & Miller, 1996; Donald *et al.*, 2002; Koper, Panekeet, Hendriks en Hummel, 2004; Luo, 2002; Tal-Or, Philosoph, Shapira & Malca, 2005; Meyers, 1988; Rusbult & van Lange, 2002; Tesser, 1995). Dit blyk dat ander studieveldes dikwels teorieë wat in hierdie veld oor verhoudinge ontwikkel is, gebruik as basis om teorieë in hul veld te ontwikkel. Ek beskou die feit dat daar soveel verskillende teorieë oor verhoudinge bestaan as positief, aangesien verskillende navorsers verskillende prosesse, faktore en uitwerkings onderliggend aan die konstruk van verhoudinge uitlig. Teorieë vanuit die sosiologie en sosiale sielkunde wat ek vervolgens bespreek, is die sosiale norme-benadering, die selfevaluering-instandhoudingsteorie, die prosesteorie van emosionele beleving in die konteks van interpersoonlike verhoudinge, die interafhanklikheidsoriëntasieteorie, en die beleggingsteorie van verhoudinge.

Ek vereenselwig my met die mees algemene definisie van verhoudinge soos beskryf deur Kelly, Berscheid, Christensen, Harvey, Levinger, McClintock, Peplau en Peterson (1983). Hierdie outeurs stel dit dat verhoudinge bestaan as twee of meer mense sterk, gereelde en diverse uitwerkings op mekaar het oor 'n uitgebreide tydperk. Met ander woorde, wanneer mense in verhoudinge is, beïnvloed hulle mekaar se gedrag en welstand. Een persoon kan 'n invloed hê op wat 'n ander doen, asook hoe 'n ander voel. Hiervolgens impliseer verhoudinge vir my 'n interafhanklikheid – mense maak staat op mekaar, het gesag oor mekaar en beïnvloed mekaar. Nog 'n definisie van verhoudinge deur Brehm (1992) wat hierby aansluit en wat ek ondersteun, noem dat verhoudinge gekenmerk word deur drie aspekte, naamlik interafhanklikheid, behoefte-bevrediging en emosionele verbintenis. Tydens data-analise moes ek kennis

neem van hierdie definisies om te probeer bepaal waar die definisies op my deelnemers se response van toepassing is.

Navorsers wat verhoudinge bestudeer, is van mening dat die verskillende interpersoonlike verhoudingsteorieë geldig is vir en van toepassing is op alle tipes verhoudinge (byvoorbeeld vriendskapsverhoudinge, liefdesverhoudinge, dokter-en-pasiëntverhoudinge en verhoudinge tussen werkskollegas, om net 'n paar te noem) (Tesser, 1995). Vir my studie kan die toepassing van verskillende verhoudingsteorieë op verskillende tipes verhoudinge impliseer dat die teorieë ook toegepas kan word op die verskillende tipes verhoudinge in die onderskeie sisteme van my studie. Voorbeelde hiervan is verhoudinge binne die BGI-groep, verhoudinge tussen groeplede en gemeenskapslede, verhoudinge tussen kollegas en verhoudinge tussen groeplede en instansies/dienslewerende organisasies. Vervolgens bespreek ek geselekteerde sosiologiese en sosiale sielkunde-teorieë oor verhoudinge:

Sosiale norme benadering: Onderskeiding tussen kommunale en uitruilingsverhoudinge

Hierdie teorie werk vanuit die benadering dat mense sosiale norme deel. Hierdie normdeling bepaal moontlik hoekom mense van mekaar hou, of nie; en hoe verhoudinge oor 'n langer tydperk funksioneer (Clark & Mills, 1993; Tesser, 1995). Die fokus lê in hierdie benadering in die bestudering van sosiale norme wat die gee en ontvang van belonings in verhoudinge behels. Clark en Mills (1993) wys daarop dat daar 'n onderskeid bestaan tussen kommunale en uitruiltipes verhoudinge. Kommunale verhoudinge word gekenmerk deur een persoon se gevoelens van verantwoordelikheid teenoor iemand anders se welstand. Belonings word gegee in reaksie op die ander persoon se behoeftes of om die ander persoon te behaag. Hierdie tipe verhoudinge bestaan meestal tussen mense wat mekaar reeds goed ken, byvoorbeeld in vriendskaps- en familieverhoudinge. In teenstelling behels uitruilverhoudinge gewoonlik interaksies tussen mense wat nie 'n spesiale verantwoordelikheid voel teenoor mekaar se behoeftes nie, soos vreemdelinge, of waar mense mekaar minder

goed ken, soos in sommige verhoudinge by die werk. Indien die verhouding meer geheg raak, raak die kommunale aspek daarvan groter. Die voordeel van 'n kommunale tipe verhouding is sekuriteit en die vermoë om mekaar se behoeftes te bevredig, sonder om te veel terug te verwag.

Clark en Mills (1993) het deur hul navorsing bewys dat hoe hoër die motivering om die ander persoon se behoeftes te bevredig, hoe sterker die kommunale verhouding. Clark, Mills en Corcoran (1989) reken dat indien iemand 'n uitruiltipe verhouding bo 'n kommunale tipe verkies, die persoon goed sal reageer wanneer vergoeding ontvang word vir 'n bydrae. Dienooreenkomstig sal uitruiltipe verhoudinge beteken dat mense uitgebuit sal voel indien hul bydrae nie erken word nie.

Vir my studie kan die sosiale norme benadering 'n sinvolle bydrae lewer in die verstaan van verhoudinge binne die bategebaseerde benadering wat ek bestudeer het. Deur te probeer bepaal wat deelnemers aan my studie se sosiale norme en voorkeurtipe verhouding is, kon ek moontlik bepaal wat hul behoeftes ten opsigte van verhoudinge binne die bategebaseerde benadering is. Kommunale gerigtheid behoort volgens die sosiale norme benadering te dui op 'n uitreiking na mekaar: om mekaar te help, goed te voel daarna, mekaar se bydraes te ag en erken, en om positief op emosies te reageer. My kritiek teen die sosiale norme benadering is dat verskeie ander faktore wat verhoudinge kan beïnvloed, genegeer word. Na my mening sien hierdie benadering byvoorbeeld kommunikasie en sosiale invloede oor die hoof.

Selfevalueringsinstandhoudingsteorie

Volgens hierdie teorie kan mense se verhoudinge met ander hul selfbeeld beïnvloed aan die hand van twee interpersoonlike prosesse, naamlik refleksie en vergelyking (Beach, 1992; Tesser, 1985, 1995; Tesser & Paulhus, 1983). Deur jouself met iemand anders te vergelyk wat swakker as jy vaar in 'n situasie, kan jou prestasie goed voorkom en sodoende jou selfbeeld versterk. Die teenoorgestelde is ook geldig, naamlik wanneer jy jouself met iemand vergelyk

wat beter as jy vaar, kan jy sleg voel oor jousef en jou selfbeeld verswak. Hoe sterker die verhouding tussen mense, hoe sterker die reaksie op die vergelyking.

Tydens die refleksieproses gebeur dit dat indien een persoon in 'n verhouding sukses ervaar, die ander ook daarby sal baat. Wanneer een lid van 'n groep 'n prys ontvang, kan die ander ook goed voel omdat hulle die persoon ken. Die teenoorgestelde gebeur ook, waar iemand negatiewe gevoelens beleef omdat die persoon wat hy of sy ken, 'n negatiewe ervaring gehad het. Baumeister en Leary (1995) verduidelik verder dat die betrokke domein sentraal staan tot die reaksie van mense. Vir my studie het hierdie teorie betekenis aangesien dit moontlik verklarings kan bied vir die vorming en instandhouding van verhoudinge. Mense vorm klaarblyklik sterk verhoudinge wanneer hulle voel hul selfbeeld word ondersteun deur die bepaalde verhoudinge. Aan die ander kant kan verhoudinge moontlik bedreig word indien twee mense dieselfde doel nastreef in dieselfde domein en een van die twee hom of haar negatief vergelyk met die ander een.

Prosesteorie van emosionele beleving in konteks van interpersoonlike verhoudinge

Ek ondersteun Berscheid (1982) en Kelly, Berscheid, Christensen, Harvey, Lvinger, McClintock, Peplau en Peterson (1983) se siening dat interafhanklikheid tussen mense 'n voorvereiste vir die bestaan van 'n verhouding is. Mense in 'n verhouding het 'n invloed op mekaar se lewens: kognitief, emosioneel en/of op mekaar se gedrag. Hoe hechter die verhouding en hoe groter die interafhanklikheid, hoe hewiger sal emosionele reaksies in die verhouding wees. Volgens Berscheid (1982) word iemand se daaglikse gedrag in georganiseerde eenhede gerangskik wat tot outomatiese aksie lei. Hoe hechter 'n verhouding, hoe meer verweef is die verskillende aksies tussen mense. Emosie word gewek wanneer een persoon 'n ander se aksies versteur – verskillende emosionele reaksies kan ontstaan soos byvoorbeeld woede of besorgdheid. Die hegtheid van 'n verhouding word bepaal deur aspekte soos hoe gereeld die interaksie is, die aard daarvan en hoe sterk die invloed is wat mense op mekaar

het. Vir my studie kan hierdie teorie relevant wees indien vasgestel kon word of gedeelde belange hegte verhoudinge tussen deelnemers bewerkstellig of versterk het, en hoe deelnemers emosioneel op versteurings in hul aksies gereageer het. Behalwe die emosionele invloed, kon ek ook (volgens die beginsels van hierdie teorie) verhoudinge probeer verstaan aan die hand van kognitiewe en gedragsinvloede.

Interafhanklikheidsoriëntasieteorie en beleggingsteorie van verhoudinge

Die interafhanklikheidsoriëntasieteorie is ontwikkel deur Thibaut en Kelley (1959). Die beleggingsteorie van Rusbult is 'n uitbreiding op die interafhanklikheidsoriëntasieteorie en word beskryf in Rusbult (1980; 1983) en Rusbult en Buunk (1993). Die fokus in hierdie teorieë is op die aard van die verhouding tussen mense eerder as op die mense self. Klem word gelê op die harmonie en balans tussen die versekering van welstand en die mag wat mense in 'n verhouding oor mekaar het, asook doelwitte wat gemeenskaplik is. Die verhouding tussen mense is net so belangrik soos die mense self. Volgens Rusbult (1983) is toewyding as 'n kognitiewe veranderlike hier van toepassing. Hoe meer toegewyd iemand in 'n verhouding is, hoe meer opofferings sal so 'n persoon maak. Volgens Thibault en Kelly (1978) is faktore wat hierdie toewyding bepaal, onder meer: belegging in die verhouding (tyd, emosie en moeite), die bevrediging wat die verhouding verskaf, en ook die opweeg van kwaliteit alternatiewe tot die spesifieke verhouding. Aan die ander kant bestaan die moontlikheid dat iemand heelwat in 'n verhouding belê en ongelukkig is in die verhouding, maar aangesien geen (of geen beter) alternatiewe tot die spesifieke verhouding bestaan nie, bly hy of sy in die verhouding. Vir my studie impliseer hierdie teorie dat ek resultate sal vertolk op grond van die volgende: om moontlik te bepaal of te voorspel of iemand in 'n bategebaseerde verhouding toegewyd is al dan nie, en akkommoderend optree. Verder kan ek moontlik vasstel tot welke mate mense in verhoudinge binne die bategebaseerde benadering mekaar vertrou of wantrou; vertolk hoe gedrag in hierdie verhoudinge gekoördineer word om doelwitte te bereik; asook hoe bereid die mense in hierdie verhoudinge is om opofferings te maak.

Koper *et al.* (2004) beaam dit dat toewyding sentraal staan in verhoudinge. Volgens hulle bestaan daar 'n verband tussen iemand se tevredenheid met 'n verhouding en dieselfde persoon se toewyding (bereidwilligheid om inligting te deel) aan die verhouding. Hall (2001) brei uit op die beleggingsteorie met die stelling dat verskillende onderliggende redes kan bestaan waarom lede van 'n gemeenskap bereid sal wees om te deel. Hierdie onderliggende redes sluit in: persoonlike behoeftes (mense het verwagtinge dat indien hulle deel, hulle sal terugontvang); reputasie (indien mense deel kan hulle hul sigbaarheid in die gemeenskap verhoog, wat moontlik kan lei tot persoonlike gewin, byvoorbeeld meer werk of aansien in die toekoms); altruïsme (die idee dat indien iemand deel vorm van die gemeenskap dit "goed is vir die samelewing", veral wanneer 'n bydrae as belangrik en relevant beskou word) en ten laaste tasbare vergoeding soos geld in ruil vir deelname.

In hierdie studie is die interafhanklikheidsoriëntasieteorie en uitbreiding van bestaande teorie (soos die beleggingsteorie) relevant. In dié verband kan ek moontlik bepaal welke behoeftes sekere individue in verhoudinge binne die bategebaseerde benadering het en tot watter mate hierdie behoeftes tydens BGI bevredig is. Ek stem saam met Hemetsberger (2002) dat gemeenskaplike doelwitte, en dikwels ook waardes, belangrik is vir suksesvolle verhoudinge in groepe. In my studie het ek gepoog om te bepaal of doelwitte gestel was in die groepe en hoe die doelwitte verhoudinge in die groep beïnvloed het.

2.2.1.2 Sielkundige perspektief op verhoudinge

Interpersoonlike kommunikasie is 'n gebied van die sielkunde waarop meervoudige navorsing gedoen word (Adler *et al.*, 2004; Dillard *et al.*, 1999; Littlejohn, 1996; Trenholm, 1991). Adler, Rosenfeld en Proctor (2004) verskaf 'n algemene beskrywing van die kommunikasieproses as die stuur en ontvang van boodskappe waaraan waardes toegeken word. Hierdie boodskappe kan verbaal en nie-verbaal wees. Verder kan die omgewing kommunikasie beïnvloed. In dié verband verduidelik Dillard, Solomons en Palmer (1999) dat 'n verwantskaps- of relasionele dimensie bestaan bo en behalwe die konteksdimensie waarbinne

kommunikasie plaasvind. Soos die kommunikasiedimensie is die relasionele dimensie ook deurlopend teenwoordig in kommunikasie. Die relasionele dimensie behels dat elke boodskap verduidelik hoe iemand oor 'n ander persoon voel, byvoorbeeld: *Hou iemand van 'n persoon of nie? Voel iemand in beheer of nie? Voel iemand gemaklik teenoor 'n persoon of angstig?*

Ek ondersteun Giddens (1991), wat uit 'n sielkundige oogpunt aanvoer dat die waarde van goeie interpersoonlike verhoudinge daarin lê dat sulke verhoudinge sekuriteit en sielkundige stabiliteit verseker. Behoeftes van die individu wat deur interpersoonlike verhoudinge aangespreek kan word, is onder meer: die behoefte om te behoort, die behoefte om genot te ervaar, die behoefte om te beheer, kameraadskap te ervaar en om te gee. Indien hierdie basiese behoeftes in verhoudinge bevredig word, sal die individu sielkundige stabiliteit ervaar (Giddens, 1991).

Gehegtheidsteorie ("attachment theory")

Hierdie teorie is uniek in die studie van verhoudinge aangesien dit 'n ontwikkelingsperspektief op verhoudinge verskaf. Gebaseer op vroeë kinderontwikkeling, ontwikkel mense verwagtinge oor verhoudinge (die term gehegtheid het 'n oorsprong in die klein kind se hegte verhouding met die primêre versorger). Wanneer hierdie teorie op volwasse verhoudinge toegepas word, ontstaan verwagtinge. Indien iemand 'n ondersteunende en vertrouensverhouding met 'n primêre versorger gehad het, kan voorsien word dat so iemand as volwassene dienoooreenkomstig ondersteuning en vertrouwe sal nastreef (Bartholomew, 1990; Bowlby 1969, 1980; Hazan & Shaver 1987; Shaver & Hazan, 1992). Alhoewel die gehegtheidsteorie dikwels toegepas word in navorsing oor romantiese verhoudinge (Feeney & Noller, 1990; Hazan & Shaver, 1987), lê die belangrikheid daarvan vir my studie in die individu se soeke na hegte verhoudinge waarbinne behoeftes vir sekuriteit en bemoediging bevredig kan word. My studie was nie daarop gerig om die deelnemers oor hul jong dae te ondervra en om gehegtheidstyle van deelnemers te probeer bepaal en verklaar nie, maar eerder om die huidige, individuele behoeftes wat mense

openbaar (onder andere aan sekuriteit, vertrouwe en bemoediging) te probeer identifiseer en verklaar.

Levinger se ontwikkelingsteorie

Levinger en Levinger (2003) noem vyf stappe in die ontwikkeling van 'n verhouding. Die eerste is die kennismakingsfase, wat vir ewig kan duur en gebaseer is op ervaringe in vorige verhoudinge. Hierdie ervaringe kan aspekte soos voorkoms insluit. Die opboufase dui daarop dat mense mekaar begin vertrou en begin omgee vir mekaar. Indien daar aspekte soos gemeenskaplike agtergrond en doelwitte teenwoordig is tydens hierdie fase, behoort die verhouding voort te gaan. Die voortsettingsfase dui op toewyding in die verhouding. Hierdie fase is langdurend en stabiel en groei vind plaas. Die agteruitgangfase is nie in alle verhoudinge teenwoordig nie. Waar hierdie fase wel voorkom, is duidelike tekens aanwesig van negatiewe emosies, ontevredenheid en verveling. Laastens kenmerk die eindfase die einde van 'n verhouding. Hierdie teorie is waardevol vir my studie in die sin dat ek verskeie prosesse van verhoudingstigting in verhoudinge in die bategebaseerde benadering kan sien. Verder sou ek moontlik sekere optredes ten opsigte van verhoudinge in 'n BGI-groep kon verklaar indien vasgestel kon word in watter ontwikkelingsstadia die groep is.

2.2.1.3 'n Opvoedkundige sielkundige perspektief op verhoudinge

Vervolgens bespreek ek verskillende teorieë en sieninge oor verhoudinge in opvoedkundige sielkunde.

Ekosistemiese teorie

Soos wat ek dit ter inleiding in hoofstuk een gestel het, is die ekosistemiese teorie 'n integrasie van die ekologiese en sisteemteorie (Donald *et al.*, 2002). In die hieropvolgende afdeling bespreek ek die ekosistemiese teorie soos van

toepassing op die opvoedkundige sielkundige veld, en met spesifieke verwysings na verhoudinge.

Ekologie dui op die studie van verhoudinge tussen lewende organismes en hul omgewings. Hierdie beginsel word in my studie toegepas op die bategebaseerde verhouding tussen individue en hul omgewing, wat ander mense kan insluit. Die sisteemteorie is ook belangrik vir my studie aangesien hierdie teorie die verbintnisse en interafhanklikheid tussen elemente beskryf (Kingket & Verkuyken, 1999). Sisteem dui op die beginsel dat 'n fenomeen nooit in isolasie bestaan of bestudeer kan word nie, maar slegs binne interafhanklike kontekste. Verhoudinge tussen subsisteme is fundamenteel en die eienskappe van sisteme ontstaan uit die interaksie van die dele.

Vir my impliseer interaksie dat kommunikasie en terugvoermeganismes tussen verskillende dele onontbeerlik is vir die funksionering van die sisteem (Semenya, 2002). Ek ondersteun die siening dat verhoudinge ontwikkel in 'n konteks waaruit individue nie verwyder of onafhanklik van hul omgewing gesien kan word nie. Die verhoudinge tussen die komponente van 'n sisteem skep grense om die sisteem en bepaal watter gedrag vir die sisteem aanvaarbaar is. Die ekosistemiese teorie inkorporeer alle afhanklike kontekste. Vir my studie impliseer die ekosistemiese teorie byvoorbeeld dat die deelnemers in die BGI-groepe verhoudinge ervaar, leef en ontwikkel in die verskeie omgewings waarin hulle hulself bevind. Verder aanvaar ek dat die bategebaseerde omgewings onderling met mekaar verband hou. 'n Voorbeeld van so 'n omgewing waarin die deelnemers aan hierdie navorsingsprojek hulle bevind is die BGI-groepe. Ander voorbeelde van omgewings waarvan hulle deel kan wees, sluit in: as onderwysers by hul onderskeie skole, in hul gesinne en as lede van hul gemeenskappe. Nie een van hierdie omgewings of sisteme kan volgens my geïsoleerd funksioneer nie.

Vanuit die ekosistemiese teorie kry strukture (waarin die deelnemers hulle in hierdie studie bevind), net soveel klem as die prosesse en interaksies wat binne die strukture voorkom. In hierdie studie bekijk ek deelnemers se ervaringe van die konstruk van verhoudinge vanuit 'n spesifieke sisteem, naamlik 'n BGI-groep

wat in bepaalde subsisteme funksioneer (onder andere skole en gemeenskappe). Die interaksie van individue met hul sisteme in hul omgewing is dus volgens hierdie teorie pertinent.

Bronfenbrenner (1986) beskryf in sy ekologiese model van kinderontwikkeling die verskillende kontekste en dimensies waarin mense hulself kan bevind. Ek bespreek vervolgens hierdie dimensies soos wat hulle op my studie van toepassing is. Die eerste dimensie is *persoonfaktore* en vir my studie behels dit onder meer die onderwyser, as deelnemer aan my studie, se gedrag en reaksies op insette van ander. 'n Voorbeeld hiervan kan die temperament van die onderwyser wees. Nog 'n dimensie van Bronfenbrenner se model is die verskillende *subsisteme* waarin deelnemers hulself kon bevind. Voorbeelde relevant tot my studie is dat die deelnemende onderwyser gelyktydig deel kon wees van die BGI-groep, 'n onderwyser in die skool, moontlik deel van 'n familie en lid van die betrokke gemeenskap. 'n Verdere dimensie in die ekologiese model is die *tydsraamwerk* waarin verandering plaasvind. Aangesien die BGI my fenomenografiese onderhoude (data-insameling) voorafgegaan het, het heelwat tyd in hierdie studie verloop. Veranderinge in die persoon en/of omgewing/sisteme kon derhalwe plaasvind, met moontlike subsisteme wat die geheel kon beïnvloed. 'n Voorbeeld van 'n ekologiese tydsraam kan wees waar 'n onderwyser wat tuis spanning ervaar, dienooreenkomstig probleme by die skool en tydens die BGI ervaar. Die laaste dimensie in Bronfenbrenner se model is *prosesfaktore*. Gebeure geskied nie in isolasie nie. Derhalwe is die proses wat met verhoudinge verband hou, belangrik vir perspektief op verhoudinge as 'n fenomeen.

Wanneer ek die konstruk van verhoudinge binne die BGB vanuit 'n ekosistemiese teorie oorweeg, huldig ek die standpunt dat die geheel groter is as die som van die dele: $1+1=3$. In hierdie "bewerking" simboliseer die drie elemente die twee individue en hul interaksie. Volgens my verskaf die interaksie die konteks van die verhouding. Indien die sisteem uitbrei en meer lede betrek, word die interaksie tussen sisteme gevolglik meer kompleks. In dié verband konstateer Ebersöhn en

Eloff (2006) dat individue sisteme kan verryk en versterk indien hulle bates kan deel.

Die volgende sisteme maak deel uit van Bronfenbrenner se ekologiese model (Bronfenbrenner, 1979, 1986; Donald *et al.*, 2002), met die nodige toepassings op my studie: Die *mikrosisteem* omsluit die onmiddellike omgewing waarin mense hulle bevind. Hierdie omgewing kan 'n daaglikse invloed uitoefen en sluit in my studie onder andere die skool, kollegas en familie in. Volgens Donald, Lazarus en Lolwana (2002) is dit belangrik om alle individue en hul dinamiese interaksie met en beïnvloeding deur hul onmiddellike sisteme te verstaan. Die *mesosisteem* bestaan uit 'n aantal mikrosisteme en verhoudinge wat ontstaan tussen verskillende mikrosisteme. In my studie is 'n voorbeeld van so 'n sisteem die interaksie tussen 'n deelnemer van die BGI-groep en kollegas by dieselfde skool wat nie deel van die BGI-groep is nie. Die *ekosisteem* verwys na een of meer omgewings waarby mense nie direk betrokke is nie, maar wat hulle wel kan beïnvloed. Ekosisteme kan byvoorbeeld in my studie die onderwysdepartement se beleid oor die onderwyser-leerder-ratio by 'n skool wees. Die *makrosisteem* verwys na die gesindhede, waardes, norme en ideologieë van die gemeenskap waarin mense hul bevind.

Swart en Pettipher (2005) stel dit dat die oorsaak of oplossing vir 'n probleem nie in een enkele sisteem bekyk behoort te word nie. Ek is insgelyks van mening dat verhoudinge verstaan kan word deur na die eienskappe van en die interaksie tussen die verskillende sisteme te kyk. In my studie kon ek kyk wat die konteks is waarin verhoudinge binne die bategebaseerde benadering plaasvind.

Interpersoonlike sisteemteorie

'n Variasie op die ekosistemiese teorie is Connors (2007) se interpersoonlike sisteemteorie. Wanneer mense vir enige doel saamkom, ontstaan verhoudinge of 'n groep met die eienskappe van 'n lewendige, groeiende entiteit. Volgens Connors (2007) kan verhoudinge en groepe vergelyk word met ander lewende wesens in die sin dat verhoudinge asemhaal, eet en verander net soos ander wesens. Ek brei uit op laasgenoemde stelling: volgens my staan individuele

behoefte en groepsbehoefte naas mekaar. Na my mening moet hierdie behoeftes in balans wees om individuele en groepsbehoeftebevrediging te verseker. Volgens Connors (2007) kan die interpersoonlike sisteemteorie verhoudinge verklaar, waar verhoudinge as deel van sisteme oorweeg word. Aangesien dit wat leef, deel is van sisteme, kan 'n beter begrip van verhoudinge as fenomeen verkry word wanneer sisteme begryp word.

2.2.1.4 Menslike verhoudinge en menslike hulpbronne – 'n perspektief op verhoudinge

Aangesien ek na onderwysers se verhoudinge binne hul werksomstandighede kyk, bespreek ek ook Baron en Paulus (1991), wat die mens in sy werksomstandighede bestudeer. Volgens hierdie denkers is menslike verhoudinge gemoeid met die faktore wat effektiewe verhoudinge in organisasies of die werkplek aanhelp of verhinder. Die klem val hier op insig in interpersoonlike verhoudinge binne organisasies en werksomstandighede. In sulke menslike verhoudinge word veral klem gelê op aspekte soos kommunikasie, leierskap en motivering asook die realisering van individuele en groepdoelwitte binne die organisasie of werk. Die menslike-verhoudingsbeweging het tot stand gekom uit die humanistiese sielkunde as gevolg van 'n poging van besigheidsbestuurders en hul adviseurs om meer sensitief teenoor werknemers te wees en hulle eerder as mense te hanteer en nie as deel van die produksieproses nie (Du Brin, 2000). Volgens Baron en Paulus (1991) bestaan daar verskeie redes waarom mense interpersoonlike verhoudinge aanknoop. Hierdie redes sluit in 'n natuurlike behoefte om aan 'n groep te behoort, 'n positiewe assosiasie met mense en 'n behoefte aan sosiale stimulasie.

Baron en Paulus (1991) sluit aan by die kommunale en uitruilings-verhoudingsteorie (soos bespreek in 2.2.1.1) deur aan te voer dat mense by groepe aansluit ter wille van moontlike belonings, soos finansiële, emosionele of sosiale belonings. Shaver en Buhrmeister (1983) verduidelik dat twee basiese tipes belonings bestaan wat individue van 'n groep kan benodig. Die basiese belonings is sielkundige intimiteit (affeksie en warmte, positiewe terugvoering,

selfopenbaringe, sekuriteit, emosionele ondersteuning en wedersydse omgee) en geïntegreerde betrokkenheid (genotvolle aktiwiteite, sosiale identiteit, sosiale vergelyking, toepassing van vaardighede, toepassing van mag en invloed en om ondersteuning te kry vir waardes en norme). Indien 'n verhouding nie hierdie behoeftes bevredig nie, ervaar die individu negatiewe emosies soos onder andere eensaamheid.

Du Brin (2000) beskryf nog 'n teorie wat verhoudinge verklaar, naamlik die *balansteorie*. Volgens dié teorie verkies mense verhoudinge wat gebalanseerd is. Indien mense oorwegend dieselfde is as ander met wie hulle in 'n verhouding staan (balans), maak dit sin dat hulle van die ander persoon sal hou. Mense wat dieselfde is, bevestig mekaar se opinies en waardes. Dit is gewoonlik gerusstellend en belonend indien iemand dieselfde waardes het of met ander saamstem. Hierdie teorie kan waarde vir my studie hê indien ek kan bepaal in watter opsig die deelnemers waarde geheg het aan ooreenkomste tydens verhoudinge binne die bategebaseerde benadering.

Aangesien die onderwysers wat aan my studie deelgeneem het, deel was van 'n BGI-groep (en op 'n breër vlak 'n organisasie) en ook moontlik deel van ander sisteme, kon ek in my studie nie slegs oorweging skenk aan perspektiewe en teorieë oor interpersoonlike verhoudinge nie. In my beskouing van die konstruksie van verhoudinge moes ek ook teorieë bestudeer wat op groepe en spesifiek spanwerk betrekking het. Du Brin (2000) merk op dat 'n span 'n spesiale groep is. Die onderskeid tussen 'n span en 'n groep is dat daar nie altyd spanwerk in 'n groep teenwoordig is nie. Spanlede het aanvullende vaardighede, is toegewy aan 'n gemeenskaplike doel en volg 'n spesifieke benadering tot 'n taak. Hulle deel dikwels leierskap, en verantwoordelikheid en eindprodukte is samewerkingsprodukte. Die BGI-groepe sou volgens bogenoemde kriteria kwalifiseer as spanne.

Ek stem saam met Harari (1995) dat die volgende aspekte tydens spanwerk gewens is:

- spanlede wat aan die groep toegewy is en dieselfde doelwitte volg;

- lede wat mekaar vertrou en “oop” is met mekaar;
- lede wat besorg is oor mekaar se welstand;
- samewerking en individuele doelwitte wat in lyn is met groepsdoelwitte;
- belonings wat daarop gerig is om groepsaktiwiteite te versterk; en laastens
- groepsaktiwiteite wat erkenning kry binne die organisasie (die skool in my studie se geval).

Vanuit 'n groepspektief op verhoudinge bespreek Lussier (1999) verskillende rolle wat tydens groeppinteraksie kan ontstaan. Die eerste stel groepsrolle wat hy bespreek is *taakrolle*, wat bestaan uit dit wat lede sê of doen om die doelwitte van die groep te probeer bereik. Hierdie rolle sluit onder meer in: beplanners, organiseerders, leiers, kontroleerders en objekverklaarders. 'n Volgende stel rolle is *groepshandhawingsrolle*, waar lede optree om die groep te ontwikkel en die groepsdinamiek te behou. Verbandhoudende rolle sluit in inisieerders (wat lede aan die gang en toegewyd kry), konsensus-soekers (wat al die lede se insette soek en konsensus wil kry), harmonieerders (wat harmonie in die groep bewerkstellig deur konflik te help oplos), hekwagters (wat toesien dat groepsnorme ontwikkel en afgedwing word), aanmoedigers (wat ondersteun en toesien dat lede se behoeftes vervul word) en kompromieerders (wat lede sover kry om kompromieë aan te gaan ter wille van groepskohesie) (Lussier, 1999). In terme van verhoudinge binne die bategebaseerde benadering erken ek die bestaan en moontlike relevansie van hierdie verskillende groepsrollen. Verder dink ek dat die aanwesigheid en afwesigheid van rolle die groepsdinamiek binne verhoudinge beïnvloed.

2.2.1.5 'n Opvoedkundige en filosofiese perspektief op verhoudinge

Buber (Buber & Smith, 2002) meld in sy filosofie oor verhoudinge twee tipes verhoudinge. Eerstens 'n “ek-jy”-tipe verhouding wat gekenmerk word deur wedersydse betrokkenheid van twee mense bymekaar in 'n intieme, naby verhouding soos vriende of gesinslede. Daar bestaan 'n spesiale band in hierdie tipe verhouding. Ek-jy-verhoudinge kan ervaar word deur byvoorbeeld vir ander om te gee of iemand te help. Empatie is 'n verdere kenmerk van ek-jy-

verhoudinge. Ten tweede bespreek Buber 'n "ek-dit"- of objektipe verhouding. Wanneer die verhouding tussen mense eensydig is, of mense in die verhouding onbetrokke is, word die ander persoon in die verhouding tot 'n "objek" gereduseer. Daar is 'n gebrek aan empatie in hierdie tipe verhoudinge.

Landman (1977) noem die volgende kernaspekte van verhoudinge as moontlike kriteria vir 'n liefdevolle omgee-verhouding: begrip vir mekaar se andersheid, beleving van mekaar se andersheid, agting vir mekaar – ongeag andersheid – en aanvaarding van mekaar. Aanvaarding impliseer 'n bereidheid om toe te tree tot die verhouding en 'n verbinding te vorm met jou medemens. Verder dui aanvaarding ook op versorging en om in liefde te handel deur ruimte/nabyheid te skep vir jou medemens. 'n Verhouding wat bogenoemde kriteria bevat, sal een wees waar mense behoort, aanvaar word, mekaar vertrou, omgee en saamwerk.

2.2.2 Opsomming

Tabel 2.1 dien as opsomming van die verskillende verhoudingsteorieë uit die verskillende navorsingsvelde wat ek bestudeer het en die moontlike betrekking daarvan op my studie. Na die tabel bespreek ek in die volgende afdeling die BGB.

Tabel 2.1: Opsomming van verhoudingsteorieë

Navorsingsveld	Teorie/Benadering	Opsomming	Moontlike relevansie vir my studie
Sosiologie en sosiale sielkunde	Sosiale normebenadering. Onderskeiding tussen kommunale en uitruiltipe verhoudinge	Sosiale norme bepaal individu se keuse van tipe verhouding en tipe beloning wat hulle verwag in die verhouding	Kan moontlik aandui wat as motivering dien vir deelname aan verhoudinge binne die bategebaseerde benadering
Sosiologie en sosiale sielkunde	Selfevaluerings-instandhoudingsteorie	Selfbeeld en sukses of mislukking van verhoudinge word bepaal deur gunstige/ongunstige vergelyking en/of refleksie	Kan bepaal of verhoudinge binne die bategebaseerde benadering positief of negatief ervaar word, en hoe individu hierdie verhoudinge ervaar

Navorsingsveld	Teorie/Benadering	Opsomming	Moontlike relevansie vir my studie
Sosiologie en sosiale sielkunde	Prosesteorie van emosionele beleving in konteks van interpersoonlike verhoudinge	As gevolg van interafhanklikheid tussen mense in 'n verhouding beïnvloed hulle mekaar se emosies, kennis en gedrag	Kan moontlik bepaal hoe verhoudinge binne die bategebaseerde benadering mense emosioneel, kognitief en gedragsgewys beïnvloed
Sosiologie en sosiale sielkunde	Interafhanklikheids-oriëntasieteorie en beleggingsteorie	Beskou die aard van die verhouding as belangrik tesame met individuele behoeftes	Poog om te bepaal wat die aard van verhoudinge binne die bategebaseerde benadering is, en tot watter mate en om watter redes mense toegewyd bly (of nie) in hierdie verhoudinge. Identifiseer individuele behoeftes sowel as groepwaardes en doelwitte in verhoudinge binne die bategebaseerde benadering
Sielkunde	Gehegtheidsteorie	Vertroue in en gehegtheid aan die primêre versorger in vroeë kinderontwikkeling bepaal vertroue in en vermoë om as volwassene verhoudinge te vestig	Individuele behoeftes aan onder andere sekuriteit, vertroue en bemoediging in verhoudinge kan moontlik geïdentifiseer en verklaar word
Sielkunde	Levinger se ontwikkelingsteorie	Verduidelik stappe waarin 'n verhouding ontwikkel	Kan moontlik ontwikkelingsfases van 'n verhouding binne bategebaseerde benadering eien
Opvoedkundige sielkunde	Ekosistemiese teorie	Verhoudinge geskied in sisteme.	Bied die konteks waarbinne verhoudinge binne die bategebaseerde benadering geskied naamlik mikro-, meso-, eko- en makrosisteme
Opvoedkundige sielkunde	Interpersoonlike sisteemteorie	Individuele behoeftes in groep moet in ewewig met groepsdoelwitte wees	Bepaal of individuele en groepsdoelwitte in ewewig is

Navorsingsveld	Teorie/Benadering	Opsomming	Moontlike relevansie vir my studie
Menslike verhoudinge en menslike hulpbronne	Menslike verhoudinge	Verhoudinge in organisasies en werksplekke lê veral klem op kommunikasie, leierskap, motivering, doelwitte en belonings	Stel vas hoe kommunikasie, leierskap, motivering, doelwitte en belonings realiseer in verhoudinge binne die bategebaseerde benadering
Menslike verhoudinge en menslike hulpbronne	Balansteorie	Mense soek balans in verhoudinge – ooreenkomste soos waardes en opinies	Bepaal of deelnemers in BGI waarde heg aan balans (ooreenkomste) in verhoudinge
Menslike verhoudinge en menslike hulpbronne		Groepsrolle (taakrolle en groepshandhawingsrolle) tydens groepsinteraksie	Stel vas of daar verskillende rolle in verhoudinge binne die bategebaseerde benadering vertolk is
Opvoedkunde en filosofie		Verhoudingsessensies: Begryping, beleving en aanvaarding vir “andersheid” in elke mens	Bepaal of die individuele “andersheid” aanvaar word
Opvoedkunde en filosofie	Martin Buber se “ek-jy”- en “ek-dit”-tipes verhoudinge	Ek-jy-verhoudinge is empatiese verhoudinge teenoor ek-dit- of objektipe verhoudinge wat onbetrokkenheid weerspieël	Bepaal of die tipe verhouding ’n ek-jy- of ek-dit-/objektipe verhouding is

2.3 BATEGEBASEERDE BENADERING

Soos reeds genoem, lê die moontlike waarde van my studie in die teoretiese kennisuitbreiding van verhoudinge binne die BGB. In hierdie afdeling bestudeer ek die voorkoms en aspekte van verhoudinge binne bestaande kennis met betrekking tot die BGB. Die BGB huldig die standpunt dat gemeenskappe en individue self oor die nodige bates beskik om “probleme” op te los. Deur met hierdie bates te werk en hulle te mobiliseer kan die veerkrag en welstand van die gemeenskap verhoog word (Ebersöhn & Eloff, 2006; Ferreira, Ebersöhn & Loots, 2008; Saylor, Graves & Cochran, 2006; Thompson, 2005). Die BGB lê klem op die bemagtiging van die individu in ’n gemeenskap eerder as ’n eksterne

diensverskaffer wat as “buitestaander-kenner” diens lewer. Eloff (2006) noem voordele van BGB-groepwerk, naamlik eienaarskap, gedeelde verantwoordelikheid, onmiddellikheid, relevansie en praktiese probleemoplossing, aanpasbaarheid, gedeelde ondersteuning en omgee, en individuele bemagtiging. Dit is dus duidelik dat die BGB 'n benadering is wat in die konteks van Suid-Afrika (met verskeie uitdagings, soos MIV/VIGS en armoede) sinvol kan wees om gemeenskappe se kernrol in die hantering van sosiale vraagstukke te erken. Ek stem saam met verskeie skrywers dat verhoudinge een van die belangrikste bates van die BGB is en dat hulle sentraal staan in die benadering (Bouwer, 2005; Ebersöhn, 2008; Ebersöhn & Eloff, 2006; Ferreira, 2008a, 2008b; Kretzmann & McKnight, 1993). Mathie en Cunningham (2003) beskou verhoudinge in die BGB wat ontstaan as gevolg van kollaboratiewe aktiwiteite, as potensiële ondersteuning vir BGI. Verder noem hulle dat verhoudinge binne die BGB 'n belangrike bate is omdat verhoudinge toegang bied tot ander bates.

2.3.1 Verhoudinge binne die bategebaseerde benadering (BGB)

Die BGB se terminologie mag soms verwarrend wees aangesien dit uit 'n wye verskeidenheid teorieë geneem is. In my literatuurstudie het ek bewus geword daarvan dat min direkte verwysings na die woord “verhoudinge” in BGB-literatuur bestaan. Ek het vir die doel van hierdie studie en in 'n poging om die konstruk van verhoudinge te verken en verstaan, gefokus op begrippe wat verhoudinge of aspekte van verhoudinge impliseer in die bronne tot my beskikking. Hierdie begrippe of terme word vervolgens bespreek. Die eerste begrip wat moontlik kan dui op verhoudinge is *samewerking*. Samewerking tussen lede van die gemeenskap is belangrik omdat verskillende lede in die gemeenskap, oor verskillende kennis, hulpbronne, vaardighede en talente kan beskik (Cloete 2003; Foster, 2001). Ebersöhn en Eloff (2006:7) noem dat samewerking en die bou van verhoudinge moontlik kan lei tot identifisering van bates: “Assets may be identified through processes of asset-mapping, collaboration and relationship building”. Vir my studie impliseer samewerking die samewerking tussen verskillende mense in die BGI-groepe, asook samewerking na buite met die

gemeenskappe waarin hul skole geleë is (Blumenthal & Yancey, 2004; Ferreira, 2007; Snow 2001).

'n Volgende moontlike begrip wat verband hou met verhoudinge is *leierskap*. Leierskap in BGI kan moontlik lei tot motivering in die groep en uiteindelik tot die instandhouding van gemobiliseerde bates. Beaulieu (2008:11) noem in dié verband dat gemeenskapsleiers hulle daarop moet toespits om plaaslike bates te gebruik om gemeenskappe te ontwikkel: “Community leaders who are committed to using the gifts and talents of local people, institutions and informal organizations to build a stronger, more vibrant community”. 'n Ander aspek wat hand aan hand met leierskap gaan is *delegering van take* – wie neem besluite, wie word ingesluit en wat word gedeel tydens die bategebaseerde intervensieproses (Ebersöhn & Eloff 2006:16): “The use of the asset-based approach has highlighted collaborative decision making, inclusion of all stakeholders and open access to information.”

Nog 'n begrip wat kan dui op verhoudinge is *verantwoordelikheid*. 'n Moontlike voordeel van verhoudinge binne die BGB is gedeelde verantwoordelikheid sodat meer doelwitte in die groep uitgevoer kan word en sodat spanwerk kan plaasvind in die groep (Ebersöhn & Eloff 2006:20): “...this nascent approach offers several, rather obvious, advantages: Shared responsibility...”.

Mag en beheer kom ook in die BGB voor. In verhoudinge binne die BGB bestaan die moontlikheid om oor meer mag te beskik ten opsigte van byvoorbeeld probleemoplossing. Wanneer daar mag in 'n verhouding bestaan, kan die party wat oor mag beskik volgens my ook beheer neem. Ek stem saam met Beaulieu (2008:12) dat gemeenskappe sterk vernootskappe (verhoudinge) binne die gemeenskap self moet hê om sodoende mag en beheer in die gemeenskap te hou en te verseker dat die gemeenskap se doelwitte aangespreek word:

“If a community does not have partnerships firmly established, it runs the risk of having outside resources dictate how things should be done in the community. Strong and active partnerships provide the mechanism to ensure outside resources are used to support priorities, strategies, and action plans the

community itself has endorsed, and not what some outside individuals or institutions have determined is best for the community.”

Behalwe die mag wat binne ‘n gemeenskap kan lê, kan individue ook persoonlike-, interpersoonlike- en ekonomiese mag verkry wanneer uitkomstebereik word (bates gemobiliseer word) in BGI (Saidi, Rosenzweig & Karuri, 2003; Karnpisit, 2000). Lede in die gemeenskap leer dus om hulself te help en om eie agente van verandering te word (Smart, 2003; Sewpaul, 2000)

Nog bategebaseerde verhoudingsbegrippe is *omgee* en *ondersteuning*. Volgens Ebersöhn en Eloff (2006) blyk een van die voordele van die BGB te wees dat lede vir mekaar en die gemeenskap omgee en ondersteun. Die toepassing hiervan op my studie is dat die deelnemende onderwysers aan my studie deel is van verskeie sisteme binne die skool en gemeenskappe waarby hulle betrokke is; en dat dit deel van die onderwyser se pastorale rol is om te ondersteun en om om te gee.

Afhanklikheid is nog ‘n aspek van verhoudinge wat voorkom in die BGB. In die BGB val die kollig (soos reeds verduidelik is in hoofstuk een) nie op die individu nie, maar op die breër sosiale sisteme waarin individue beweeg. Gemeenskappe staan saam en neem verantwoordelikheid vir hul gemeenskap (Lazarus, 2007). Daar bestaan ‘n interafhanklikheid tussen en in hierdie sisteme. Beaulieu (2008:12) verduidelik in dié verband die belangrikheid om batekaarte te maak ter wille van ‘n aanduiding van die interafhanklikheid tussen verskillende bates en sisteme:

“...asset mapping must take the essential step of linking these various talents and resources together. In isolation, these assets are likely to realize (at best) only modest advancements in the well-being of local people and their communities. Integration of these assets, however, provides the foundation for genuine improvements in the welfare of these people and their communities”.

Een van die aspekte van afhanklikheid is om te *deel*. Ebersöhn en Eloff (2006:29) noem dat dit belangrik is dat bates en vaardighede gedeel word in BGB verhoudinge: “A relationship is the basis of the asset-based approach. It involves a mutual sharing of skills, gifts, assets and talents, and mutual support.”

Die fokus moet nie uitsluitlik op die tekorte en behoeftes wees nie. Ek is bewus daarvan dat elke individu beskik oor sekere vaardighede, vermoëns en talente (bates). Indien die individu hierdie bates deel, sal die individu voel hy word gewaardeer en ook 'n nabyheid aan ander mense beleef. Die sisteme waarin die individu beweeg, sal verryk word deur die individu se bydrae: "The system in which the individual functions will also be enriched by the contribution that the individual makes" (Ebersöhn & Eloff, 2006:22). Indien vasgestel word of deelnemers in my studie met mekaar gedeel het, en wat hul gedeel het kan dit bydra tot die moontlike beskrywing van verhoudinge binne die BGB benadering.

Netwerke is nog 'n komponent van die BGB en verhoudinge. In terme van verhoudinge binne die BGB erken ek die belangrikheid daarvan om netwerke te vorm en só verhoudinge tussen sisteme te bou. Netwerke is een van die eienskappe van die BGB wat bates help mobiliseer en gemeenskaplike probleme oplos (Bouwer, 2005; Kretzman & McKnight, 1993; Rhee *et al.*, 2001). Beaulieu (2008:9) noem in dié verband dat die bou van netwerke sentraal staan in die BGB:

"...actively work to build links between local institutions with interests and capabilities that complement one another. These types of mutually beneficial relationships are what lies at the center of asset-based development".

Loots (2005) bevestig die belangrikheid van samewering in 'n gemeenskap en veral in dinamiese multi-funksionele gemeenskapssisteme. In sulke sisteme kan lede in die gemeenskap saam uitdagings hanteer. Alhoewel gemeenskappe dikwels oor voldoende bates in die gemeenskap beskik om uitdagings te hanteer is dit wel soms nodig om addisionele (eksterne) hulpbronne te verkry soos deur die gemeenskap besluit (Inkler & Hancock, 2003; Sims, 2002).

Toewyding is 'n belangrike kenmerk van verhoudinge binne die BGB. Hierdie BGB kenmerk sluit aan by 'n vorige kenmerk naamlik om te deel. Volgens my beteken toewyding waar 'n persoon in 'n verhouding binne die BGB hulself gee en toewy aan die doelwitte van die verhouding. Aangesien 'n BGI 'n proses is, is

toewyding van die individu aan die groep belangrik om uitkomst te bereik en in stand te hou (Ferreira, Ebersöhn & Loots, 2008).

Persoonlikheidseienskappe kan ook óf 'n bate óf 'n tekort aandui en sal verhoudinge in die BGI-groepe beïnvloed, volgens Ebersöhn en Eloff (2006:34): “They [persoonlikheidseienskappe] may also include abilities such as tolerance, social skills, effective problem solving and time management.” Ek stem saam met hierdie stelling en vir die doel van my studie moet ek bewus wees van moontlike aanduidings van die persoonlikheidseienskappe van die deelnemers ten einde die invloed daarvan op die BGI en verhoudinge binne BGB te bepaal en te verklaar.

Respek en vertroue is teenwoordig in 'n BGB. Ebersöhn en Eloff (2006) noem dat daar 'n vertrouensverhouding in 'n bategebaseerde verhouding bestaan sodat moontlike bates gesamentlik ontdek en gemobiliseer kan word. Vertroue moet egter nie net tussen die mense in 'n verhouding aanwesig wees nie, maar ook by die individu: “The intervention relationship therefore assumes trust, respect and a belief in an individual’s capacity to cope” (Ebersöhn & Eloff, 2006:5). Volgens Pinkett (2000) is vertroue onontbeerlik vir gemeenskapsbou.

Interpersoonlike en sosiale vaardighede is nie uniek aan die BGB nie. Dit is van toepassing op groepwerk en dus ook vir BGB-groepwerk. *Kommunikasievaardighede* is belangrik in die BGB om goeie verhoudinge te vestig en in stand te hou. In hierdie verband sê Ebersöhn en Eloff (2006:98): “In dealing directly with people, the asset-based approach supports skills in effective communication, decision making and networking. Knowledge of how people function must be converted into practical skills and techniques of teamwork.”

Die bategebaseerde benadering word beskou as 'n *houding* eerder as 'n implementeringsprogram (Ebersöhn & Eloff, 2006). Die keuse om die wêreld op 'n sekere manier te beskou, berus by die individu. Houdinge beïnvloed aksies. Die BGB neem die volgende standpunt in: “It is seeing all people as problem solvers rather than problems to be solved” (Ebersöhn & Eloff, 2006:44). Hierdie houding sal enige bategebaseerde verhouding versterk.

Tabel 2. dien as opsomming van die verskillende begrippe wat moontlik op verhoudinge of aspekte van verhoudinge binne die BGB dui uit literatuur wat ek bestudeer het.

Tabel 2.2 : Opsomming van verhoudingsbegrippe binne die BGB

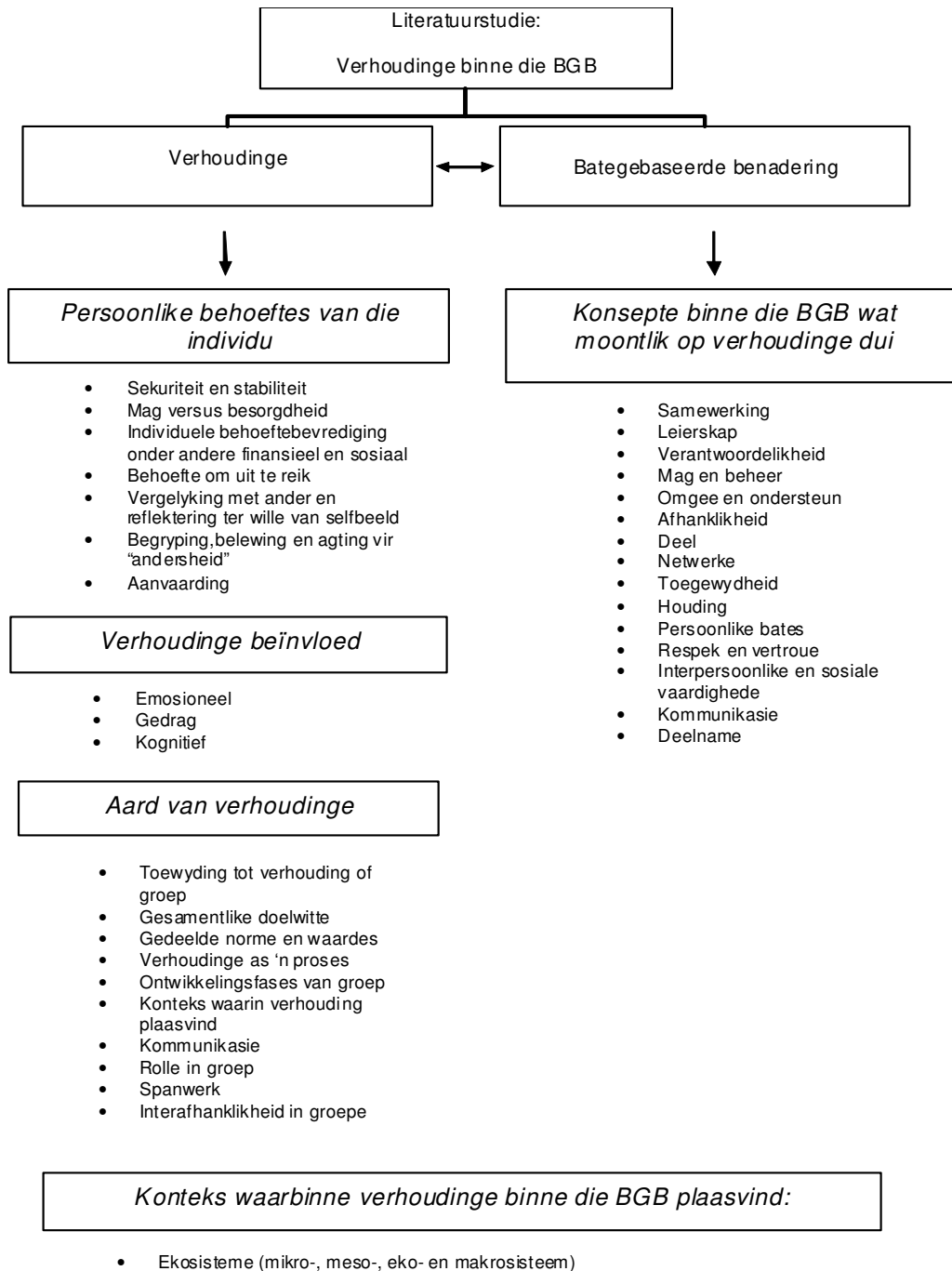
Begrip	Betekenis binne die BGB:
Samewerking	Lei moontlik tot identifisering van bates in individue en ook samewerking tussen sisteme
Leierskap en delegering	Motiveer groep, hou gemobiliseerde bates in stand, besluite word geneem en take uitgedeel
Verantwoordelikheid	Gedeelde verantwoordelikhede en duidelike doelwitte sodat spanwerk plaasvind
Mag en beheer	Mag hou beheer binne die bategebaseerde groep, sodat individue of organisasies van buite nie kan voorskryf nie.
Omgee en ondersteuning	Onderwysers as deelnemers se pastorale rol van omgee en ondersteun, voltrek in verhoudinge binne die BGB
Afhanklikheid	Afhanklikheid tussen en in sisteme
Deel	Deel gawes, bates, vaardighede en kennis in en tussen sisteme sodat sisteme ook deur individue verryk word
Netwerke	Lei moontlik tot mobilisering en instandhouding van bates
Toewyding	Ter wille daarvan om doelwitte te bereik
Persoonlikheidseienskappe	Persoonlikheidseienskappe soos onder meer swak uithouvermoë, tydsbestuur en probleemoplossingsstrategieë kan verhoudinge negatief beïnvloed
Respek en vertrou	Vertroue (en respek) in die individu en tussen persone in verhoudinge, versterk verhoudinge en persone se vermoë om aspekte te hanteer
Interpersoonlike-, sosiale- en kommunikasievaardighede	Goeie vaardighede is veral belangrik vir verhoudinge binne bategebaseerde groepwerk
BGB as 'n houding	Die individu kies om die wêreld op 'n sekere manier (positief of negatief) te beskou

2.4 KONSEPTUELE RAAMWERK VIR DIE STUDIE

In my konseptualisering van verhoudinge in die BGB het ek gesteun op die bestaande literatuur oor beide verhoudinge en die BGB soos uiteengesit in hierdie hoofstuk. Ek besef dat verhoudinge in die BGB kompleks is en uit verskillende aspekte bestaan. In die voorafgaande dele van dié hoofstuk het ek

gepoog om van dié verhoudingsaspekte te identifiseer. Figuur 2.2 dien as opsomming van my konseptuele raamwerk.

Figuur 2.2: Konseptuele raamwerk: Verhoudinge in die BGB

In my konseptuele raamwerk is die wisselwerking tussen verhoudinge en die BGB duidelik vanuit 'n ekosistemiese perspektief. Verhoudinge realiseer binne

sisteme (mikro-, meso-, eko- of makrosisteam). Ek het konsepte wat moontlik vanuit 'n BGBB-perspektief op verhoudinge dui, uitgelig op grond van die literatuur wat oor verhoudinge handel. Ek sluit 'n lys van hierdie konsepte in by my konseptuele raamwerk.

Ek beskou verhoudinge as die dinamiese interaksie tussen twee of meer mense. Gebaseer op my insigte vanuit die literatuurstudie kies ek om my begrip van verhoudinge uit vier oogpunte te beskryf vir die doel van hierdie studie. Ten eerste erken ek dat die individu oor sekere *behoefte* beskik. Individue verwag dat verhoudinge hierdie behoeftes kan bevredig. Hierdie behoeftes sluit in die behoefte aan sekuriteit en stabiliteit; mag versus besorgdheid; persoonlike behoeftebevrediging (onder andere finansiële en sosiaal); om uit te reik na ander; om jouself te vergelyk met ander; en self na te dink en te reflekteer.

Ten tweede impliseer die bevrediging (of nie) van hierdie persoonsbehoefte in 'n verhouding 'n drieledige impak. Die drie vlakke wat in die proses van verhoudingsbehoeftebevrediging *beïnvloed* kan word, is emosioneel, kognitief en/of gedrag. Die derde aspek wat ek belangrik ag in die bestudering van verhoudinge is die *aard* van verhoudinge. Ek lys hier of groeplede toegewyd is of nie. Verder is die doelwitte wat 'n groep stel, van belang om die verhoudinge tussen lede te begryp. Ek beskou verhoudinge as 'n proses wat deur sekere ontwikkelingsfases beweeg. Kommunikasie tussen mense in 'n verhouding is na my mening 'n komplekse, noodsaaklike proses.

Ek het deur die literatuurstudie opnuut bewus geword van die verskillende rolle wat mense in groepe (en in verhoudinge) vertolk. Die verband tussen verhoudinge as spanwerk is verder vir my op die voorgrond aangesien ek die BGI-groep as 'n span beskou. Hierbenewens het interafhanklikheid tussen mense relevant geblyk aangesien balans waarskynlik tot harmonie in verhoudinge lei. Die vierde aspek wat ek in my konseptuele raamwerk as belangrik beskou, is die feit dat die *konteks* (sisteme) waarin verhoudinge plaasvind, 'n kernrol speel.

2.5 SLOTOPMERKING

Ek het die fundamentele konsepte in my studie, naamlik verhoudinge en die BGB in hierdie hoofstuk bespreek. Hierna het ek 'n konseptuele raamwerk vir my studie daargestel. Verhoudinge is vanuit verskillende teorieë bestudeer en my konseptuele raamwerk dien as 'n opsomming van die verskillende komplimenterende teorieë. Ek het gepoog om verskille en ooreenkomste in teorieë aan te dui. Die tweede deel van my konseptuele raamwerk handel oor begrippe binne die BGB wat moontlik op verhoudinge dui. In hoofstuk drie volg 'n uiteensetting van my empiriese navorsing, ten einde uiteindelik my navorsingsvrae te kan beantwoord.